

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์ ม.๕

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

ศ.สุชาติ เถาทอง

นายสังคม ทองมี

นายธำรงค์ศักดิ์ อ่างเลิศฤทธิ์

ผู้ตรวจ

รศ. ดร.จารุพรรณ ทรัพย์ปรุง

ผศ. ดร.วัชรินทร์ ฐิติอดิศัย

ผศ. ดร.ชัยยศ วนิชวัฒนาวุฒิ

บรรณาธิการ

ศ. ดร.สมพร ฐรี

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๑๕,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-606-044-7

รหัสสินค้า ๓๔๑๕๐๑๓

AKS อักษร

www.aksorn.com

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย

บริษัท อักษรเจริญทัศน์ จำกัด

142 ถนนตะนาว เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร. 0 2622 2999 (จัดโบ้ด 20 คู่สาย)

พิมพ์ที่: บริษัท ไทยร่บเกล้า จำกัด โทร. 0 2903 9101-6

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์ ม.๕

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ศ.สุชาติ เถาทอง

นายสังคม ทองมี

นายธำรงค์ดี อารังเลิศฤทธิ์

คำเตือน

หนังสือเล่มนี้ได้รับการคุ้มครองตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดทำซ้ำ คัดลอก
เลียนแบบ ทำสำเนา จำลองงานจากต้นฉบับหรือแปลงเป็นรูปแบบอื่นในวิธีต่าง ๆ
ทุกวิธี ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน โดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ถือเป็นการละเมิด
ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา

คำนำ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งส่งเสริมพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ รู้จักชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งย่อมจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้เรียน เพราะกิจกรรมทางศิลปะจะช่วยพัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง

การจัดทำหนังสือเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เพื่อให้สะดวกแก่การจัดการเรียนการสอน รวมทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติวิชา จึงจัดทำหนังสือเรียนแยกเป็น ๓ เล่ม คือ หนังสือเรียนสาระทัศนศิลป์ ๑ เล่ม หนังสือเรียนสาระดนตรี ๑ เล่ม และหนังสือเรียนสาระนาฏศิลป์ ๑ เล่ม ซึ่งสถานศึกษาสามารถเลือกนำไปใช้จัดการเรียนการสอนได้ตามความเหมาะสม

สำหรับหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทัศนศิลป์ ม.๕ เล่มนี้ เนื้อหาสาระได้เรียบเรียงตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เพื่อสนององค์ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นแก่ผู้เรียน ซึ่งในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีการระบุตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทางที่สถานศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

นอกจากนี้ ยังนำเสนอเรื่องน่ารู้ต่าง ๆ อยู่ในกรอบ Art Corner และเกร็ดศิลป์ ตลอดจนเสนอแนะกิจกรรมศิลป์ปฏิบัติและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติจริง อันจะนำไปสู่การบรรลุตัวชี้วัดและบรรลุสมรรถนะสำคัญทั้ง ๕ ด้าน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากธรรมชาติของสาระทัศนศิลป์เน้นทักษะปฏิบัติ ดังนั้น การศึกษาสาระนี้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี จำเป็นที่ผู้เรียนพึงลงมือปฏิบัติจริง เพื่อจะได้มีทักษะฝีมือและความชำนาญ รวมทั้งต้องรู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากภูมิปัญญา ศิลปินที่กระจายอยู่ในแต่ละท้องถิ่นด้วย ก็จะช่วยให้ได้รับประสบการณ์มากขึ้น

คณะผู้เรียบเรียงคาดหวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะของสถานศึกษาทุกแห่ง ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ มีทักษะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑ ทศนาตุและ หลักการออกแบบ

๑-๕๐

- ทศนาตุ ๒
- หลักการออกแบบ ๑๔
- ประเภทของงานออกแบบ ๒๔
- ศัพท์ทางทัศนศิลป์กับงานทัศนศิลป์ ๓๔

หน่วยการเรียนรู้ที่

๒ รูปแบบงาน ทัศนศิลป์ตะวันออก

๔๑-๕๕

- รูปแบบงานทัศนศิลป์ ๔๒
- รูปแบบงานทัศนศิลป์ตะวันออก ๔๓
- อิทธิพลของวัฒนธรรมระหว่างประเทศ
ที่มีต่องานทัศนศิลป์ ๕๕

หน่วยการเรียนรู้ที่

๓ การแสดงออกทาง ทัศนศิลป์ของศิลปิน

๕๙-๘๒

- ศิลปินทางทัศนศิลป์สาขาจิตรกรรม ๖๐
- ศิลปินทางทัศนศิลป์สาขาประติมากรรม ๖๙
- ศิลปินทางทัศนศิลป์สาขาภาพพิมพ์ ๗๕

หน่วยการเรียนรู้ที่

๔ การสร้างสรรค์ งานทัศนศิลป์

๘๓-๑๒๒

- การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
ประเภทจิตรกรรม ๘๔
- การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
ประเภทประติมากรรม ๙๙
- การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์
ประเภทการ์ตูน ๑๐๔
- การนำงานทัศนศิลป์ไปใช้ ๑๒๐

หน่วยการเรียนรู้ที่

๕ ศิลปวิจารณ์

๑๒๓-๑๓๔

- ความหมายและความสำคัญของการวิจารณ์งานทัศนศิลป์ ๑๒๔
- เครื่องมือในการวิจารณ์งานทัศนศิลป์ ๑๒๗
- ทฤษฎีศิลปะประกอบการวิจารณ์งานทัศนศิลป์ ๑๒๙
- ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ ๑๓๔

บรรณานุกรม

๑๓๙-๑๔๐

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

ตัวชี้วัด

มฐ. ศ ๑.๑ ม.๔-๖/๑, ๒

- วิเคราะห์การใช้ทศนาตุและหลักการออกแบบในการสื่อความหมายในรูปแบบต่างๆ
- บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ โดยใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

- ทศนาตุและหลักการออกแบบ
- ศัพท์ทางทัศนศิลป์

ทศนาตุและ หลักการออกแบบ

ทศนาตุ (Elements of Art) คือ ส่วนประกอบย่อยต่างๆ ที่มีอยู่ในงานทัศนศิลป์ การจัดวางทศนาตุที่ดีตามหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ให้เกิดความสัมพันธ์อันกลมกลืนหรือขัดแย้งในลักษณะที่เหมาะสมลงตัว ย่อมทำให้เกิดความงามทางทัศนศิลป์ เป็นที่มาของสุนทรียภาพ ทศนาตุและองค์ประกอบศิลป์เป็นเครื่องมือสำคัญทางทัศนศิลป์ให้ผู้สร้างสรรค์ได้สื่อสารความคิดและจินตนาการของตนเป็นภาพให้บุคคลอื่นรับรู้ ทั้งยังสามารถนำไปใช้ในงานศิลปะประยุกต์ต่างๆ ได้อีกมากมายหลายแขนง

๑. ทักษะธาตุ

ในการสร้างสรรค์งานทางทัศนศิลป์ มนุษย์ได้สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน นอกจากการใช้สอยแล้วยังเน้นที่รูปลักษณ์ที่ไม่ขัดต่อสายตา รวมทั้งการจัดวางอย่างเหมาะสมจนเกิดความงาม นับตั้งแต่ยุคสมัยก่อนเป็นต้นมา งานสร้างสรรค์ทัศนศิลป์มีการพัฒนาให้เหมาะสมกลมกลืนยิ่งขึ้นจนเกิดเป็นหลักของการจัดองค์ประกอบศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องทัศนธาตุ ซึ่งเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ในการออกแบบ เช่น เรื่องของเส้น รูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว สี สัน การนำเอาทัศนธาตุต่าง ๆ มาจัดวางประกอบกันขึ้นตามหลักของการจัดองค์ประกอบศิลป์ ช่วยทำให้ผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมีความสมบูรณ์ทางด้านสุนทรียภาพ

ผลงานทางทัศนศิลป์ที่สามารถทำให้ผู้สัมผัสเกิดอารมณ์และความรู้สึกประทับใจได้นั้นจะต้องแสดงถึงการสร้างสรรค์อย่างถูกต้องตามเกณฑ์ของการจัด อันเป็นพื้นฐานของความงามทางด้านทัศนศิลป์ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ๆ หรือที่เรียกกันว่า “ทัศนธาตุของศิลปะ” (Elements of Art) มาจัดองค์ประกอบ การจะนำเอาสิ่งดังกล่าวมาจัดรวมกันให้เกิดคุณค่าทางทัศนศิลป์ได้นั้น จะต้องมีความรู้ความเข้าใจให้ถ่องแท้ถึงความหมาย คุณลักษณะ ความสำคัญ และการนำไปใช้ ซึ่งทัศนธาตุแต่ละอย่างก็จะให้คุณสมบัติและความรู้สึกที่แตกต่างกันไป

องค์ประกอบของทัศนธาตุ

ทัศนธาตุที่เป็นพื้นฐานในการนำไปใช้ เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ประกอบด้วยจุด เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ที่ว่าง ค่าสี และสี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพ “A Sunday Afternoon on the Island of La Grande Jatte” (บ่ายวันอาทิตย์บนเกาะลากร็องด์ฌัตต์) พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๔๒๙ ของฌอร์ฌ เซอรา (Georges Seurat) ใช้เทคนิคการนำจุดจำนวนมากมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

๑) จุด (Point, Dot) เป็นทัศนธาตุ

หรือส่วนประกอบอันดับแรกของงานทัศนศิลป์ ทุกแขนง จุดเป็นส่วนที่มีขนาดเล็กที่สุดของงานทัศนศิลป์ เมื่อนำเอาจุดหลาย ๆ จุดมาเรียงต่อเนื่องกันตรงตำแหน่งที่เหมาะสมซ้ำ ๆ กัน ก็จะทำให้เกิดเป็นเส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ค่าสี จุดจึงเป็นทัศนธาตุที่สำคัญในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์เช่นเดียวกับกับทัศนธาตุอื่น ๆ ซึ่งเราสามารถพบเห็นจุดในลักษณะต่าง ๆ ในผลงานทัศนศิลป์ โดยเฉพาะงานจิตรกรรม รวมถึงงานออกแบบตกแต่งประเภทต่าง ๆ อยู่เสมอ

๒) เส้น (Line) เป็นทัศนธาตุที่สำคัญในทางทัศนศิลป์

เกิดจากจุดจำนวนมากที่นำมาเรียงติดต่อเชื่อมโยงกันบนพื้นระนาบของทิศทางจนสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าเป็นลักษณะเส้นชนิดใด เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นคด เมื่อนำเอามาประกอบแสดงทิศทาง ทำให้เกิดรูปร่าง รูปทรง เกิดเนื้อที่ มีน้ำหนัก ขนาด ปริมาตร ซึ่งงานทางทัศนศิลป์ทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ล้วนมีจุดเริ่มต้นด้วยการใช้เส้น สำหรับวิธีที่ทำให้เกิดเส้น คือ การขีด เขียนด้วยดินสอ ปากกา พู่กัน แปรง หรือเครื่องมืออื่น ๆ เส้นแบ่งตามลักษณะใหญ่ ๆ ได้ ๕ ชนิด ซึ่งแต่ละชนิดให้คุณค่าและความรู้สึกแตกต่างกัน ดังนี้

ชนิดของเส้น	ลักษณะของเส้น	ตัวอย่าง
๑. เส้นตรง		
	เส้นตั้ง ให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง เป็นระเบียบ	ตึกสูง เสาไฟฟ้า ต้นไม้ คนยืนตรง
	เส้นนอน ให้ความรู้สึกสงบนิ่ง ปลอดภัย	น้ำที่สงบนิ่ง เส้นทางที่ราบเรียบ คนนอนราบ
	เส้นตรงเฉียง ให้ความรู้สึกไม่ตรง ไน้มเอียง ความรวดเร็ว	แสงสว่างจากดวงอาทิตย์ แสงสว่างจากหลอดไฟ
๒. เส้นโค้ง		
	เส้นโค้งของวงกลม ให้ความรู้สึกอ่อนโยน อ่อนช้อย นุ่มนวล ความเศร้า	ภาพคนที่ทำท่าอ่อนน้อม ค้อมตัวลง ภาพต้นไม้ ใบไม้ ที่เหี่ยวเฉา
	เส้นโค้งอิสระ ถ้าเส้นโค้งลากขึ้นสูง ปล่อนน้ำหนักที่ปลาย จะแสดงความเจริญเติบโต	การเจริญงอกงามของใบไม้ ใบหญ้าที่พลิ้วไหว แสดงถึงความก้าวหน้าของชีวิต
	เส้นโค้งคดหรือก้นหอย ให้ความรู้สึกมีพลังหมุนอย่างรุนแรง การคลี่คลาย ขยายตัวออกไปไม่มีที่สิ้นสุด	พายุหมุน กังหันหมุน ลักษณะการคลายเกลียว

ชนิดของเส้น	ลักษณะของเส้น	ตัวอย่าง
๓. เส้นคด	เส้นคด ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวต่อเนื่องเป็นจังหวะ	ทางคดเคี้ยว แม่น้ำลำธาร คลื่นทะเล การวาดภาพน้ำในศิลปะไทย
๔. เส้นฟันปลาหรือซิกแซก	เส้นฟันปลา ให้ความรู้สึกไม่ราบรื่นเคลื่อนไหวอย่างรุนแรง ตื่นเต้น	เส้นทางที่ขรุขระ ฟันเลื่อย ความตื่นเต้น ตกใจกลัว ความขัดแย้ง
๕. เส้นประหรือเส้นขาด	เส้นประ ให้ความรู้สึกไม่เป็นระเบียบ สับสน วุ่นวาย ไม่มั่นคง เก่า เสื่อมโทรม อันตราย	สิ่งปรักหักพังซึ่งกำลังจะแตกสลาย รอยร้าวของวัตถุ พื้นดินที่แตกกระแหง

๓) **รูปร่าง-รูปทรง (Shape-Form)** ทั้งรูปร่างและรูปทรงเป็นผลที่เกิดจากการนำเส้นลักษณะต่าง ๆ มาประกอบกันให้เป็นเนื้อหาสาระเรื่องราวทางทัศนศิลป์ โดยรูปร่างและรูปทรงมีความหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

๓.๑) **รูปร่าง (Shape)** หมายถึง เส้นที่เป็นโครงของวัตถุหรือสิ่งของที่ปรากฏให้เห็นเป็นลักษณะ ๒ มิติ คือ ส่วนกว้างกับส่วนยาว ไม่แสดงความหนาและสีผิวของวัตถุ เช่น รูปร่างของคน หมายถึง เส้นรอบนอกของร่างกายที่แสดงเพียงส่วนโค้ง ส่วนเว้า ไม่เห็นส่วนนูนหนา สังเกตง่าย ๆ ก็คือมองเห็นเป็นลักษณะแบน ๆ เหมือนเงาของวัตถุ รูปร่างแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

รูปร่าง	ลักษณะของรูปร่าง	ตัวอย่าง
๑. รูปร่างธรรมชาติ	ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ สามารถพบเห็นในสภาพแวดล้อมทั่วไป	รูปร่างคน สัตว์ ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้
๒. รูปร่างเรขาคณิต	ได้แก่ รูปร่างที่แสดงออกมาเป็นแบบเรขาคณิต เป็นรูปร่างที่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว	รูปร่างสี่เหลี่ยมด้านเท่า รูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปร่างสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปร่างสามเหลี่ยม รูปร่างวงกลม

รูปร่าง	ลักษณะของรูปร่าง	ตัวอย่าง
๓. รูปร่างอิสระ	ได้แก่ รูปร่างที่เกิดจากการออกแบบดัดแปลง ดัดทอนจากรูปร่างธรรมชาติ หรือรูปร่างเรขาคณิตที่แสดงออกถึงความเป็นอิสระตามจินตนาการในการสร้างสรรค์ของแต่ละคน	หยดน้ำ เมฆ เปลวไฟ

๓.๒) **รูปทรง (Form)** หมายถึง โครงสร้างทั้งหมดของวัตถุที่ปรากฏให้เห็นในลักษณะ ๓ มิติ คือ มีทั้งส่วนกว้าง ส่วนยาว ส่วนลึก หรือหนา เช่น รูปทรงของคน จะแสดงให้เห็นโครงสร้างของร่างกายที่มีส่วนสูง ส่วนโค้ง ส่วนเว้า ส่วนนูนหนา และสีผิว หลักการสังเกตว่าเป็นรูปทรง ๓ มิติ คือ เมื่อมองแล้วจะให้ความรู้สึกเป็นแท่ง เป็นก้อน มีมวล มีเนื้อที่ภายใน มีปริมาตร หรือมีน้ำหนัก โดยรูปทรงแบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ ๓ ลักษณะ คือ

รูปทรง	ลักษณะของรูปทรง	ตัวอย่าง
๑. รูปทรงธรรมชาติ	ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีโครงสร้างเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ได้มีการนำเอารูปทรงธรรมชาติมาใช้มาก	รูปทรงของคน สัตว์ ต้นไม้
๒. รูปทรงเรขาคณิต	ได้แก่ รูปทรงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ มีกฎเกณฑ์แน่นอน มีลักษณะเป็นเหลี่ยมเป็นมุม มีความโค้ง เป็นวงกลมหรือรูปก้นหอย รูปทรงเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการออกแบบทางทัศนศิลป์	สิ่งก่อสร้าง อาคาร บ้านเรือน ลูกบอล ลังกระดาษ
๓. รูปทรงอิสระ	ได้แก่ รูปทรงที่มีความเป็นอิสระ ไม่มีรูปแบบหรือกฎเกณฑ์ตายตัว ไม่มีโครงสร้างแน่นอน สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและความเหมาะสม	สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน รองเท้า กระเป๋า โซฟา

๔) พื้นผิว (Texture) หมายถึง ลักษณะของบริเวณผิวของสิ่งต่าง ๆ ที่เมื่อสัมผัส จับต้อง หรือเมื่อเห็นแล้วรู้สึกได้ว่าหยาบ ละเอียด มัน ด้าน เป็นขีด เป็นรอย เป็นเส้น เป็นจุด พื้นผิวของวัตถุต่าง ๆ เกิดขึ้นจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ในผลงานทัศนศิลป์ด้าน จิตรกรรมหรือการวาดภาพระบายสี เราสามารถสร้างหรือออกแบบพื้นผิวด้วยสี หรือด้วยเทคนิค ของรอยฟู่กันให้เป็นพื้นหลังของภาพได้

ผลงาน “Large Four Piece Reclining Figure 1972-73” พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๖ ของเฮนรี มัวร์ (Henry Moore) ซึ่งแสดงลักษณะพื้นผิวที่เรียบเนียน ให้ความรู้สึกนุ่มนวล น่าสัมผัสดูได้

ลักษณะพื้นผิวโดยทั่วไปถือว่าเป็น ทัศนธาตุที่ไม่ใช่เป็นหลักในการสร้างรูปทรง ส่วนใหญ่จะใช้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นภาพ มีศิลปิน หลายคนใช้ลักษณะของพื้นผิวเป็นทัศนธาตุที่สำคัญในการสร้างสรรค์งาน ด้วยการใช้นิพจน์ ลักษณะต่าง ๆ มาประกอบเป็นรูปทรงที่สมบูรณ์ ได้ พื้นผิวที่มีลักษณะแตกต่างกันย่อมให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันด้วย เช่น พื้นผิวที่เรียบ และนุ่มของโซฟา ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกสบาย ผ่อนคลายอารมณ์ อยากสัมผัส ส่วนพื้นผิว ที่ดูหยาบขรุขระจะให้ความรู้สึกที่แข็งกระด้าง ไม่น่าสัมผัส

จากลักษณะพื้นผิวที่ให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน ศิลปินจึงนำเอาลักษณะพื้นผิวมา สร้างสรรค์ผลงานทางทัศนศิลป์ เพื่อสร้างความรู้สึกต่าง ๆ ให้เกิดกับผู้ชมได้

๕) ที่ว่าง (Space) หมายถึง ช่องหรือบริเวณที่ล้อมรอบรูปร่าง รูปทรง ไม่ใช่ส่วน ที่เป็นรูปร่างหรือเนื้อหา เมื่อเราสร้างสิ่งหนึ่งขึ้นในที่ว่าง จะเรียกสิ่งนั้นว่า “รูป” ในงานทัศนศิลป์ ขึ้นหนึ่งจึงมีรูปกับที่ว่างประกอบกันอยู่

ในงานประติมากรรม จะเรียกวัตถุที่สร้างขึ้นนั้นว่า “รูปทรง” และเรียกพื้นที่ว่างรอบ ๆ ตัววัตถุหรือรูปทรงนี้ว่า “ที่ว่าง”

ในงานจิตรกรรมหรือภาพพิมพ์ จะเรียกสิ่งทีวาด เขียน หรือพิมพ์ลงบนแผ่นภาพว่า “รูปภาพ” และเรียกบริเวณที่ว่างรอบ ๆ รูปภาพว่า “ที่ว่าง” ได้ แต่โดยทั่วไปแล้ว เรามักจะเรียกว่า “รูป” แทนรูปภาพ และ “พื้น” แทนที่ว่าง

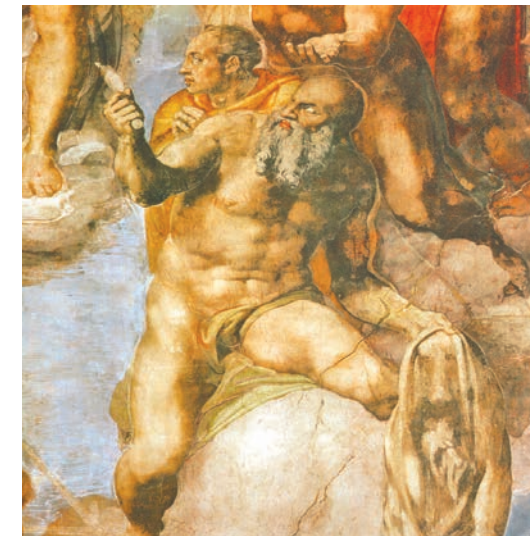
รูปที่ใช้คู่กับพื้นในทางทัศนศิลป์แล้วจะหมายถึงทัศนธาตุใด ๆ ก็ได้ที่ปรากฏบนพื้น เช่น รูปร่างของคน รูปทรงของสิ่งของ จุด น้ำหนักของแสงเงา สีเส้นต่าง ๆ

เราสามารถเห็นรูปบนพื้นในงาน ทัศนศิลป์ได้ก็เพราะรูปกับพื้นมีความแตกต่างกัน ในน้ำหนัก ในสี หรือในลักษณะผิว ถ้ารูปกับพื้น มีน้ำหนัก สี หรือลักษณะผิวเป็นอย่างเดียวกัน เราจะไม่เห็นรูป ดังนั้น ปัจจัยของการมองเห็น ก็คือความแตกต่างของรูปกับพื้น ในการจัด องค์ประกอบศิลป์ ถ้าปล่อยให้พื้นที่ว่างมาก และรูปภาพน้อย การจัดนั้นจะให้ความรู้สึก อ้างว้างโดดเดี่ยว ในทางตรงกันข้าม ถ้าให้มี รูปภาพหรือเนื้อหามากโดยไม่ปล่อยให้พื้นที่ว่าง เลย ก็จะทำให้ความรู้สึกอัดอัดคับแคบ ดังนั้น การจัดวางในสัดส่วนที่พอเหมาะก็จะให้ความ รู้สึกที่พอดีและงดงาม

ภาพ “Garden at Sainte-Adresse” พ.ศ. ๒๔๑๐ ของโกสต์ มอเน (Claude Monet) ซึ่งใช้พื้นที่ในการ จัดวางภาพได้อย่างเหมาะสม ไม่ปล่อยให้พื้นที่ว่างมาก หรือน้อยจนเกินไป

๖) ค่าสี (Value) หมายถึง จำนวนความเข้ม ความเจือจางของสีตามที่ประสาทตารับรู้ ความอ่อน-แก่ของค่าสีทำให้เกิดระยะใกล้ไกล แสงเงา และทำให้เกิดปริมาตรของวัตถุ ในการ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ถ้าหากออกแบบให้ภาพอยู่บนพื้นผิวระนาบเดียวกัน เมื่อใช้ค่าของสี ที่ต่างกันจะทำให้เกิดเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ บนระนาบนั้น ทำให้มองเห็นแสงเงาและมิติต่าง ๆ ได้

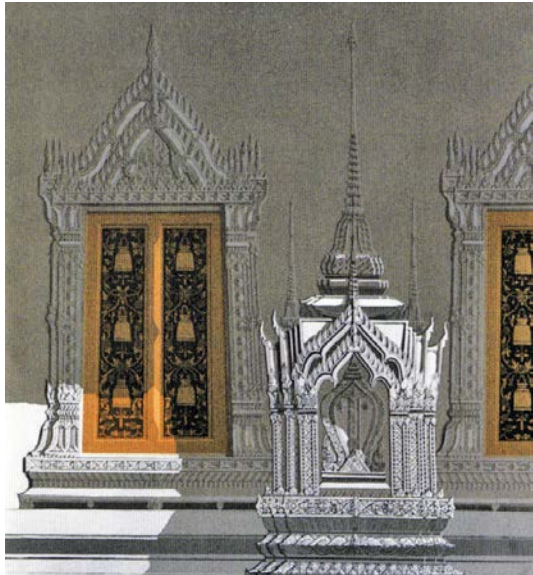

ภาพ “The Last Judgement” (การตัดสินครั้งสุดท้าย) พ.ศ. ๒๐๗๙-๒๐๘๔ ของมีเกลันเจโล (Michelangelo) ซึ่งใช้ค่าอ่อน-แก่ของสี จนทำให้เกิดความเข้มที่แตกต่างกัน

เช่น เห็นเป็นภาพระยะใกล้ไกลซ้อนทับกัน มีความกลมกลืนหรือตัดกันก็ได้ วิธีการให้ ค่าอ่อน-แก่ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ จำแนกออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๖.๑) ค่าอ่อน-แก่ของสี ในการ ใช้ค่าอ่อน-แก่ของสีนี้จะเป็นลักษณะ ๒ มิติ ได้แก่ ภาพเขียนต่าง ๆ ภาพพิมพ์ เมื่อมอง ด้วยสายตาจะเห็นระยะใกล้ไกล มีความลึก นอกจากนี้ ค่าอ่อน-แก่ของการใช้สียังแบ่งได้ อีกหลายลักษณะ เช่น ใช้สีเดียวหรือหลายสีก็ได้ โดยวิธีการไล่น้ำหนักของสีจากสีเข้มไปจนถึง สีอ่อนสุด หากใช้สีดำก็จะไล่น้ำหนักจากดำและ ให้จางลงไปจนถึงระยะขาว

๖.๒) คำสีอ่อน-แก่ของแสงเงา หมายถึง แสงสว่างและเงามืด ซึ่งจะทำให้เกิดการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นลักษณะ ๓ มิติ เช่น ทรงกลม ทรงเหลี่ยม มองเห็นความโค้ง ความเบี้ยว

ภาพ “แสงสุวรรณภูมิ (วัดระฆังโฆสิตาราม)” พ.ศ. ๒๕๕๒ ของปรีชา เถาทอง ที่ใช้การไล่คำสีอ่อน-แก่ของแสงเงา จนทำให้ภาพเกิดความสวยงาม สมจริง

ความนูน ความเว้า เมื่อแสงส่องกระทบวัตถุที่มีสีส่วนที่ถูกแสงสว่างจะเป็นสีอ่อน ส่วนมืดจะอยู่ตรงข้ามกับด้านแสงส่องสว่างมากระทบ ดังนั้น แสงและเงาจึงมีน้ำหนักอ่อน-แก่ปรากฏอยู่ร่วมกันบนวัตถุตั้งแต่ส่วนที่สว่างจนถึงมืดดำ น้ำหนักที่อ่อน กลาง แก่ จะใช้ในการจัดองค์ประกอบศิลป์ด้วย

๗) สี (Color) สีมีปรากฏอยู่ทั่วไปรอบ ๆ ตัวเราในธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น สีมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ทำให้เกิดความรู้สึกแตกต่างมากมาย เช่น ทำให้รู้สึกเศร้าซึม หม่นหมอง ตื่นเต้น ร่าเริง สดใส มนุษย์จึงมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับสีมาตลอดชีวิต ดังจะเห็นได้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

หรือสมัยก่อนที่มนุษย์จะรู้จักบันทึกเรื่องราวเป็นลายลักษณ์อักษร ก็ได้ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์รู้จักนำสีมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ภาพเขียนสีในผนังถ้ำของมนุษย์โบราณที่ประเทศฝรั่งเศส หรือภาพเขียนสีที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสี ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและเพื่อสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

การเกิดขึ้นของสีโดยการย้อม เคลือบ หรือเขียนภาพที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้เกิดจากนักเคมีได้คิดค้นขึ้นตามทฤษฎีการค้นพบสีในแสงสว่างของไอแซก นิวตัน (Isaac Newton) นักวิทยาศาสตร์ชาวอังกฤษ นักเคมีได้ผลิตเนื้อสีขึ้นด้วยสารประกอบทางเคมี หรือได้จากธรรมชาติ นำมาสังเคราะห์ขึ้นใหม่ รวมทั้งการคิดค้นสีเพิ่มขึ้นโดยการทดลองผสมกันระหว่างสีให้เกิดอีกสีหนึ่ง ศิลปินใช้สีในการเขียนภาพและค้นพบวิธีการใช้สีในทางทัศนศิลป์ จนเกิดทฤษฎีการใช้สีหลายรูปแบบตามแนวทางของกลุ่มศิลปินและตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

สีเป็นทัศนธาตุที่สำคัญในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์และยังมีส่วนสัมพันธ์กับส่วนประกอบอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของภาพ ฉะนั้น รายละเอียดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสีจึงมีอยู่มากมาย แต่สิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์จะประกอบด้วย

๗.๑) **หน้าที่ของสี** สีทำหน้าที่เช่นเดียวกับน้ำหนักทุกประการ แต่เพิ่มหน้าที่พิเศษที่สำคัญที่สุดขึ้นอีกประการหนึ่ง นั่นคือ อิทธิพลของสีที่มีต่ออารมณ์และความรู้สึกของการรับรู้สีให้อารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ดังนี้

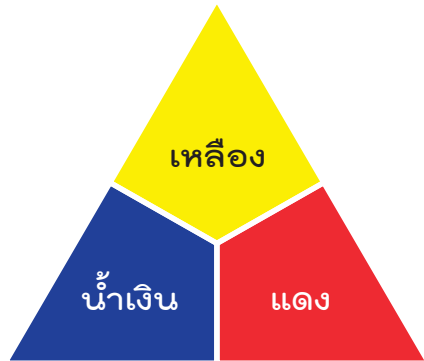
- เหลือง ———— • สว่างสดใส ร่าเริง มั่นคง
- แดง ———— • ตื่นเต้น อันตราย ปิติยินดี
- ชมพู ———— • อ่อนหวาน นุ่มนวล
- เขียว ———— • ปลอดภัย มีชีวิต สดชื่น
- น้ำเงิน ———— • สง่าหนักแน่น มุ่งมั่น
- ม่วง ———— • ลึกลับ เศร้าซึม สงบ
- เทา ———— • สุขุม สงบเยือกเย็นชา
- น้ำตาล ———— • แข็งแกร่ง อบอุ่น สงบ
- ขาว ———— • สะอาด บริสุทธิ์ ใหม่
- ดำ ———— • เศร้าโศก หดหู่ เคร่งขรึม

เกร็ดศิลป์

อิทธิพลของสีกับความเชื่อที่แตกต่างกัน

สีแต่ละสีมีอิทธิพลต่ออารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ตลอดจนความเชื่อในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้น จึงควรเลือกใช้สีให้ถูกต้องและเหมาะสมกับโอกาส สถานที่ หรือกาลเทศะกับบุคคลต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจ แม้จะมาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน เช่น ชาวจีนมีความเชื่อว่า สีแดงแสดงถึงความโชคดี ความสุข และความเจริญรุ่งเรือง ชาวอียิปต์มีความเชื่อว่า สีแดงเป็นสีแห่งเสน่ห์ มีความน่าหลงใหล ชาวอินเดียมีความเชื่อว่า สีแดง คือ ความบริสุทธิ์ ราคะและจิตวิญญาณ ส่วนชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อว่า สีแดง คือ ชีวิต เพราะประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่สามารถมองเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นก่อนประเทศอื่นๆ

๗.๒) แม่สีและหลักการผสมสี การที่เรามองเห็นวัตถุมีสีต่าง ๆ ได้นั้น เนื่องจากในแสงมีสีต่าง ๆ รวมกันอยู่แล้วทุกสี แต่ได้ผสมกันอย่างสมดุลจนกลายเป็นแสงสีขาว เมื่อแสงกระทบวัตถุที่มีสี วัตถุนั้นจะดูดสีทั้งหมดของแสงไว้แล้วสะท้อนสีที่เหมือนกับตัววัตถุออกมา เราจึงมองเห็นสีของวัตถุนั้น เช่น แสงส่องมาถูกลูกโป่งสีแดง สีแดงของลูกโป่งจะจับกับสีแดงในแสง แล้วสะท้อนสีแดงนั้นเข้าสู่ตาของเรา เราจึงมองเห็นลูกโป่งสีแดง

แม่สีของวัตถุธาตุมี ๓ สี คือ สีเหลือง สีแดง และสีน้ำเงิน

นอกจากสีที่เกิดจากแสงแล้วยังมีสีที่ได้จากสารเคมีและจากวัตถุธรรมชาติมาสังเคราะห์เกิดเป็นสีต่าง ๆ มากมาย เราเรียกว่า “สีจากวัตถุธาตุ” ซึ่งหมายถึง วัตถุที่เป็นเนื้อสีอยู่ในตัวเอง เกิดจากปฏิกิริยาทางเคมี เป็นสีที่ช่างเขียนใช้ในการเขียนภาพ รวมทั้งสีประเภททาอาคาร บ้านเรือน สีของเครื่องใช้ต่าง ๆ สีวัตถุธาตุสามารถนำมาผสมกันเป็นขั้น ๆ ได้ ดังนี้

(๑) แม่สี (Primary Color)

หรือสีขั้นต้น เป็นแม่สีของวัตถุธาตุ เป็นสีที่

ไม่สามารถผสมขึ้นเองได้ เรียกว่า สีแท้ มี ๓ สี ได้แก่ สีเหลือง สีแดง และสีน้ำเงิน

(๒) สีขั้นที่ ๒ (Secondary Color) เกิดจากการนำแม่สีมาผสมกันทีละคู่

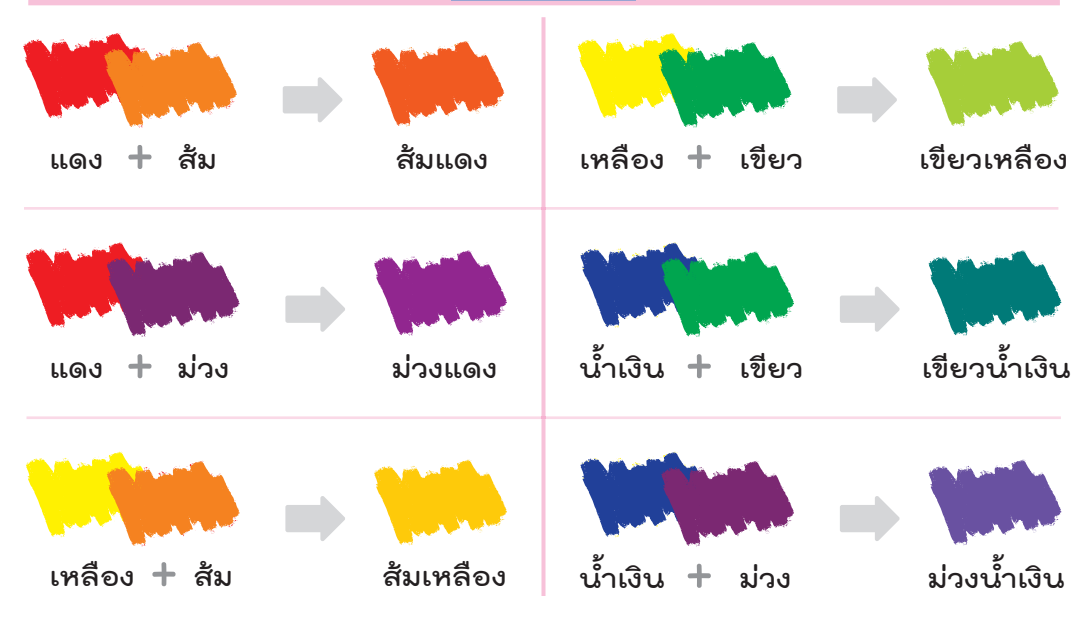
ด้วยอัตราส่วนเท่ากัน จะได้สีขั้นที่ ๒ หรือลูกสีเพิ่มขึ้นอีก ๓ สี คือ สีส้ม สีเขียว และสีม่วง

สีขั้นที่ ๒

(๓) สีขั้นที่ ๓ (Tertiary Color) เกิดจากการนำสีขั้นที่ ๒ ผสมกับแม่สีทีละคู่จะได้สีเพิ่มขึ้นอีก ๖ สี คือ สีส้มแดง สีม่วงแดง สีส้มเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียวน้ำเงิน และสีม่วงน้ำเงิน

สีขั้นที่ ๓

แม่สี สีขั้นที่ ๒ และสีขั้นที่ ๓ ทั้ง ๑๒ สี รวมกันเป็นวงสีธรรมชาติ ซึ่งถ้านำสีทุกสีมาผสมรวมกันเข้าจะได้สีเทาแก่ ๆ เกือบดำ เรียกว่า “สีกลาง” (Neutral Color) หรือถ้านำแม่สี ๓ สี มาผสมรวมกันเข้าก็ได้สีกลางเช่นเดียวกัน

๗.๓) การนำสีไปใช้ ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ สีเป็นทัศนธาตุหนึ่งที่สำคัญ

การใช้สีมีทั้งยึดกฎเกณฑ์หรือทฤษฎี และปราศจากกฎเกณฑ์

ใด ๆ การนำสีไปใช้เพื่อให้เกิดความงามทางทัศนศิลป์

จึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องสีให้เข้าใจในประการสำคัญ ๆ

เพื่อการสร้างสรรค์ผลงานตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

(๑) วรรณะสี (Tone) จากวงสี

ธรรมชาติในทางทัศนศิลป์ ได้มีการแบ่งวรรณะสีออกเป็น

๒ วรรณะ คือ สีวรรณะอุ่น (Warm Tone) ได้แก่ สีที่ให้ความรู้สึกร้อนหรืออบอุ่น

และสีวรรณะเย็น (Cool Tone) ได้แก่ สีที่ให้ความรู้สึกระบาย

ได้แก่ สีที่ให้ความรู้สึกระบาย สงบ สบาย

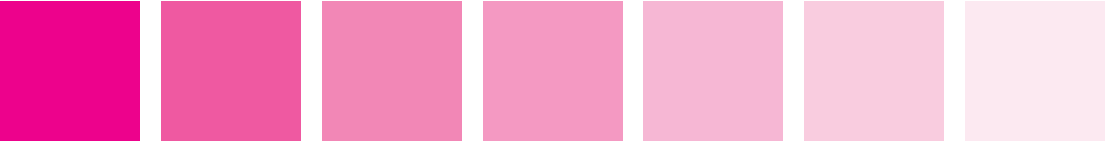
วงสีธรรมชาติ ประกอบด้วยสี ๑๒ สี

หากแบ่งวงสีธรรมชาติออกเป็น ๒ ซีก ด้วยเส้นดิ่งเส้นหนึ่ง ซีกทางขวามือ ซึ่งมีสีเหลือง (ครึ่งหนึ่ง) สีส้มเหลือง สีส้ม สีส้มแดง สีแดง และสีม่วงแดงจะอยู่ในสีวรรณะอุ่น ส่วนสีม่วง (ครึ่งหนึ่ง) สีม่วงน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีเขียวน้ำเงิน สีเขียว และสีเขียวเหลืองจะอยู่ในสีวรรณะเย็น สีม่วงและสีเหลืองเป็นสีที่อยู่ในวรรณะกลาง ๆ ถ้าอยู่ในกลุ่มของสีอุ่นก็จะอุ่นด้วย ถ้าอยู่ในกลุ่มสีเย็นก็จะเย็นด้วย มีการทดลองวัดอุณหภูมิของแถบสีที่เกิดจากการหักเหของแสงด้วยเครื่องวัดที่มีความไวมาก ๆ ปรากฏว่าทางด้านที่เป็นสีแดงจะมีอุณหภูมิสูงกว่าด้านสีน้ำเงิน

สีวรรณะอุ่นและสีวรรณะเย็นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและอารมณ์ของมนุษย์ ศิลปินจึงมีวิธีการในการเลือกใช้สีวรรณะอุ่นหรือสีวรรณะเย็นมาสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อสะท้อนให้เห็นในสิ่งที่ต้องการ ศิลปินมีสีเป็นวัสดุเพียงอย่างเดียวก็สามารถสร้างงานจิตรกรรมที่สมบูรณ์ได้ เพราะในสีมีความเป็นทัศนธาตุส่วนอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ ในสีมีเส้นเป็นเส้นรอบนอกของบริเวณสี หรือสีที่เขียนเป็นเส้น ในสีมีน้ำหนักอ่อน-แก่ มีลักษณะพื้นผิว มีที่ว่างในแผ่นสี

(๒) ค่าสี (Value) หมายถึง สีใดสีหนึ่งที่เรทำให้ค่อย ๆ จางลงจนขาวหรือดูสว่างด้วยการผสมสีขาว และทำให้ค่อย ๆ เข้มขึ้นจนมืดด้วยการผสมสีดำ ประโยชน์ของค่าสีที่ใช้เพื่อการสร้างสรรค์งานก็คือ ทำให้ได้ภาพที่เกิดระยะใกล้ไกลเหมือนจริงในธรรมชาติ และแสดงน้ำหนักอ่อน-แก่ที่งดงาม

ค่าสีของสีเดียวเมื่อผสมกับสีขาวจะมีค่าค่อย ๆ ลดลงจนเกือบขาวหรือขาว

ค่าสีของสีเดียวเมื่อผสมกับสีดำจะมีค่าค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจนมืดหรือดำ

(๓) ความเข้มข้นของสี (Intensity) หมายถึง สีที่มีความสดใสปรากฏเด่นขึ้นมาบนโครงสร้างรวมที่เป็นสีกลางหรือสีอ่อนจาง ช่วยให้ภาพสวยงาม มีความน่าดูยิ่งขึ้น เช่น ภาพธรรมชาติตอนพระอาทิตย์ใกล้จะตกดิน ท้องฟ้าจะค่อย ๆ มีดลง สภาพสีส่วนรวมจะเป็นสีหม่นค่อนข้างไปในทางมืด แต่ดวงอาทิตย์และบริเวณที่ดวงอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้าจะมีแสงสีสดใสสดส่องกระทบกับก้อนเมฆ เป็นภาพที่สวยงามมาก

ภาพ “A Spring Dawn” พ.ศ. ๒๕๔๗ ของวาเลรี บุษยกิน (Valery Busygina) ซึ่งเน้นการใช้สีสว่างสดใสในการวาดภาพ ทำให้ภาพมีความสวยงาม

(๔) สีเอกรงค์ (Monochrome) หมายถึง สีที่แสดงความเด่นชัดออกมาเพียงสีเดียว หรือใช้เพียงสีเดียวในการเขียนภาพ โดยให้มีค่าสีอ่อน กลาง แก่ ลักษณะคล้ายกับภาพถ่ายสีเดียว ขาวดำ หรือจะใช้สีอื่นเป็นหลักแล้วไล่น้ำหนักเพิ่มลดความเข้มตามที่ต้องการในภาพ สีเอกรงค์ที่นิยมใช้ ได้แก่ สีน้ำตาล ดำ และน้ำเงิน แม้เป็นเพียงการใช้สีเดียว แต่ก็ให้ความงดงามและคุณค่าเช่นเดียวกันกับภาพที่ใช้หลายสี

การใช้สีเอกรงค์ในการเขียนภาพจะสามารถสร้างความงามได้ในด้านความกลมกลืนเป็นประการสำคัญ จะไม่แสดงถึงความขัดแย้งด้วยสี แต่สามารถสร้างความแตกต่างด้วยค่าของสีระหว่างสีที่อ่อนที่สุดกับสีที่แก่ที่สุด และสีเอกรงค์สามารถแสดงแสงเงาและระยะใกล้ไกลของวัตถุได้ง่ายกว่า โดยอาศัยหลักของการไล่ค่าอ่อน-แก่ของสี

(๕) สีคู่ตรงข้าม (Complementary Color) หมายถึง สีที่อยู่ตรงกันข้ามกัน

ในวงสีธรรมชาติ เป็นคู่สีตัดกัน (Contrast) ถ้านำมาใช้คู่กันจะทำให้เกิดความรู้สึกตัดกันอย่างรุนแรง คู่สีนี้ถ้านำมาผสมกันจะได้เป็นสีกลาง แต่ถ้านำสีหนึ่งเจือลงไปในสีคู่ของมันเล็กน้อย จะทำให้สีนั้นหม่นลง ถ้าเจือมากจะหม่นมาก จิตรกรบางกลุ่ม โดยเฉพาะจิตรกรที่นิยมสร้างสรรค์ผลงานประเภทสีน้ำจะใช้สีคู่ตรงข้ามนี้แทนสีดำในการทำให้อีกสีหนึ่งหม่นลง

สีที่อยู่ตรงข้ามกันในวงสีธรรมชาติ

๒. หลักการออกแบบ

มนุษย์มีความรู้สึกนึกคิด สติปัญญา รู้จักสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณค่าแก่ชีวิต สามารถนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสมในการดำเนินชีวิต เช่น การแต่งกาย การประดับประดา การตกแต่งที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน อาคาร ร้านค้า ทุกสิ่งเริ่มต้นด้วยการออกแบบ ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจถึงหน้าที่ ประโยชน์ใช้สอย และความงาม เพื่อพัฒนาผลงานตามหลักการออกแบบ เพราะเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์

จินตนาการและการแสดงออกของมนุษย์เกี่ยวกับการออกแบบมีความแตกต่างกันไปตามศักยภาพของแต่ละบุคคลทั้งด้านสติปัญญาและกระบวนการคิด การสร้างสรรค์งานรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมานั้นเกิดขึ้นภายใต้แรงบันดาลใจของผู้ออกแบบที่คำนึงถึงความต้องการ ความสวยงาม ความกลมกลืน ตลอดจนความลงตัวขององค์ประกอบด้านรูปทรง สี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการที่มีรสนิยม มีสีสัน และการนำไปใช้ประโยชน์ ผลงานจากการออกแบบมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละด้าน เช่น สถาปัตยกรรม การออกแบบตกแต่ง งานวิจิตรศิลป์ แต่โดยพื้นฐานสำคัญแล้ว งานออกแบบจะต้องมีความเหมาะสมในการนำไปใช้งาน มีสุนทรียภาพ มีความสอดคล้องลงตัว รวมทั้งผู้สร้างสรรค์เองจะต้องเข้าใจหลักการออกแบบและวิถีชีวิต ความเข้าใจและความรู้สึกเหล่านี้ จะก่อให้เกิดผลงานออกแบบที่สมบูรณ์และตอบสนองการใช้งานมากยิ่งขึ้น

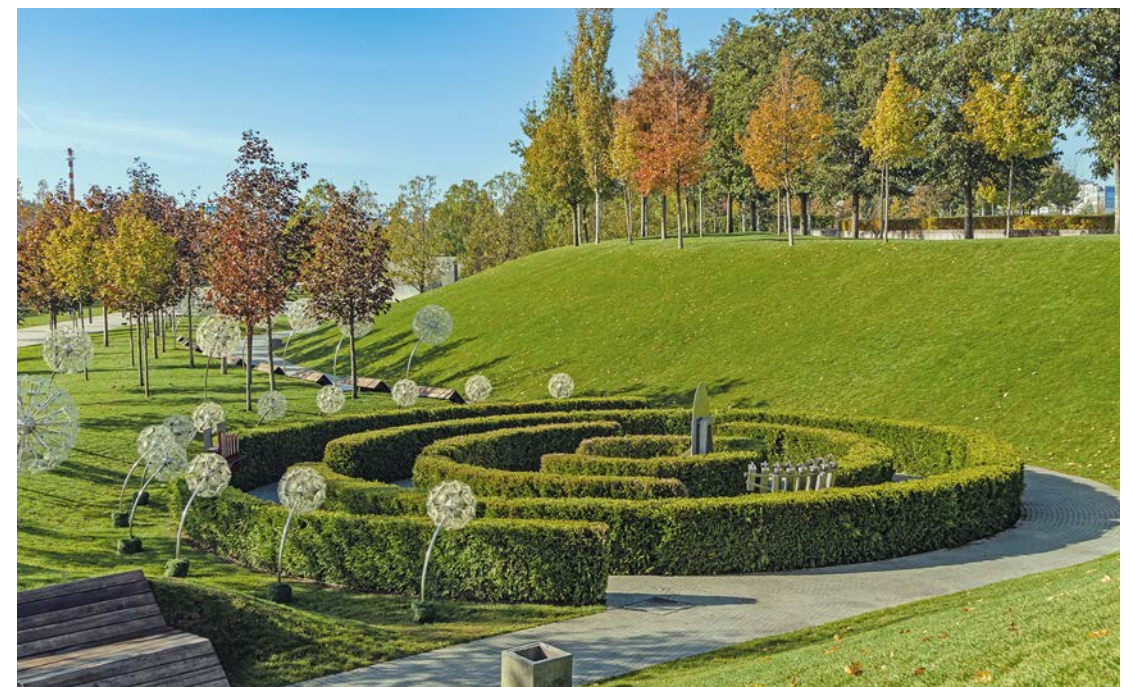
๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการออกแบบ

การออกแบบ หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อประโยชน์และความงามด้วยการนำทัศนธาตุทางทัศนศิลป์และหลักการจัดส่วนประกอบของการออกแบบมาใช้ รวมถึงการปรับปรุงของเดิมที่มีอยู่แล้วมาดัดแปลงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

กระบวนการที่สำคัญที่สุดในงานสร้างสรรค์ประเภททัศนศิลป์นั้นจะดูดี สวยงาม แปลกใหม่ สื่อความหมายได้ชัดเจนหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการออกแบบ การออกแบบอย่างมีคุณภาพในงาน ผู้ออกแบบจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนทักษะพื้นฐานในเรื่องของการใช้ทัศนธาตุและหลักการออกแบบทางทัศนศิลป์มาเป็นองค์ประกอบหลักในกระบวนการสร้างสรรค์งาน จึงจะก่อให้เกิดความงามในลักษณะต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้น การสร้างสรรค์สิ่งใดก็ตาม สิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การออกแบบ จากขั้นตอนแรกเป็นการออกแบบภาพจินตนาการในสมอง ซึ่งเป็นการออกแบบโดยการคิด จากนั้นถ่ายทอดความคิดนั้นออกมาเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ อาจเป็นภาพหรือแบบจำลองที่มีรูปทรง ขนาดสัดส่วนให้สามารถมองเห็นผลงานที่จะสร้างได้อย่างชัดเจน

นอกจากการเรียนรู้ถึงความหมายและความสำคัญของการออกแบบแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ ลักษณะสำคัญของการออกแบบ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. ความสามารถในการปรับปรุงผลผลิตหรือผลงานที่มีอยู่เดิมให้ดูแปลกใหม่มากขึ้น

การออกแบบสวนด้วยการนำทัศนธาตุทางทัศนศิลป์มาประยุกต์ใช้ ย่อมทำให้ผลงานที่ออกมามีความสวยงาม แปลกใหม่ และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมได้อย่างลงตัว

๒. ผลงานที่ออกแบบต้องสอดคล้องกับประโยชน์และหน้าที่ใช้สอย

๓. ผลงานมีการจัดองค์ประกอบทั้งดงาม มีความกลมกลืน มีสัดส่วนที่เหมาะสม มีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔. ผู้ออกแบบต้องมีความสามารถในการวางแผนดำเนินการให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น ตั้งแต่การเลือกวัสดุให้สอดคล้องกับรูปแบบตามที่คิดสร้างสรรค์ไว้

๒.๒ พัฒนาการของการออกแบบ

ในอดีตกาลมนุษย์มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ มีการดำเนินชีวิตอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกาลเวลา ไม่มีการแข่งขันทางการค้าใด ๆ ต่อมามนุษย์เริ่มรู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหา หรือคิดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น รู้จักหาสิ่งมาปกปิดร่างกาย สร้างที่พักอาศัย ทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การที่มนุษย์พยายามสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และมีความคิดในการปรับปรุงตนเอง รวมทั้งสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ ถือได้ว่าเป็นการออกแบบเพราะรู้จักคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา รู้จักคิดแก้ปัญหาโดยอาศัยสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทั้งของตนเอง และสังคม ซึ่งกล่าวได้ว่ามนุษย์มีการออกแบบตั้งแต่ยุคโบราณ แต่เป็นการออกแบบเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งยังไม่มีรูปแบบขั้นตอนหรือรูปลักษณะของงานออกแบบเช่นปัจจุบัน

การออกแบบมีพัฒนาการตามยุคสมัยต่อ ๆ มา จากยุคสังคมเกษตรกรรมสู่ยุคสังคมอุตสาหกรรม ในยุคสังคมอุตสาหกรรมได้มีความชัดเจนมากขึ้นในรูปลักษณะของงานออกแบบ

ในสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปได้มีการนำเครื่องจักรไอน้ำที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใช้งาน ซึ่งถูกออกแบบโดยเน้นประโยชน์ใช้สอยในการดำเนินชีวิตของมนุษย์มากกว่าเน้นความงามทางศิลปะ

สร้างสรรค์ เพราะเป็นระยะเวลาที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ โดยเฉพาะสาขาฟิสิกส์ในเรื่องแรงโน้มถ่วง พลังงานไฟฟ้า แสง เสียง คุณสมบัติจากวิทยาการสาขาต่าง ๆ ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องจักรกลเพื่อการผลิต ผลงานการออกแบบจึงเป็นลักษณะของช่างฝีมือ หรืองานฝีมือมากกว่าการให้ความสำคัญกับความงามทางศิลปะ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อลักษณะงานออกแบบและวิธีการทำงานของศิลปิน

การออกแบบทางเครื่องจักรทำให้ได้ผลงานที่มีรูปลักษณ์และรูปแบบที่มีกระแสด้านว่าไร้รสนิยม อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าจึงต้องเร่งระดมบรรดาศิลปิน ช่างฝีมือ และผู้ผลิตประสานกัน เพื่อการพัฒนารูปแบบที่ผลิตด้วยเครื่องจักรกล ให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบของงานทัศนศิลป์สร้างสรรค์นอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

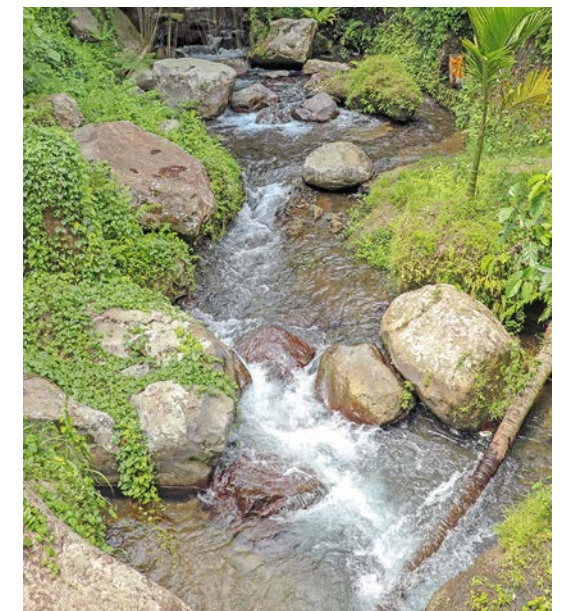
กระแสการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงของการออกแบบจึงก้าวเข้าสู่ยุคของการแข่งขันกันระหว่างคู่แข่งในตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ภายหลังได้พัฒนาการออกแบบมาเป็นเจาะจงเฉพาะประเภท เช่น ออกแบบรูปลักษณ์ของเครื่องประดับ ผลิตภัณฑ์ อาคารบ้านเรือน ด้วยเหตุนี้ นักออกแบบสมัยใหม่จึงต้องมีความรอบรู้ทั้งทางวิทยาการในแต่ละศาสตร์และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ควบคู่กันไป ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา งานออกแบบถือได้ว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่จะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และเป็นอาชีพที่มีรายได้สูงไม่แพ้อาชีพสำคัญอื่น ๆ

๒.๓ แนวคิดในการออกแบบ

การสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์นั้นมีสิ่งต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เกิดแนวคิดในการออกแบบ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องดังต่อไปนี้

๑) แนวคิดจากธรรมชาติ

ธรรมชาติที่นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการออกแบบ เพราะสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติประกอบไปด้วยรูปทรงที่มีรูปลักษณ์สมบูรณ์ลงตัว และรูปทรงที่มีรายละเอียดสลับซับซ้อนทั้งลีลา จังหวะ และสีสันสวยงาม เป็นสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติทั้งประเภทไม่มีชีวิตและประเภทมีชีวิต เช่น คน สัตว์ พืช ก้อนหิน ภูเขา ลำธาร ผิวน้ำที่พลิ้วไหว ซึ่งนับเป็นแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติ

ธรรมชาติที่ประกอบไปด้วยรูปทรงต่าง ๆ ล้วนมีส่วนทำให้เกิดแนวคิดในการออกแบบของมนุษย์

แม้ว่าความวิจิตรงดงามที่เกิดจากธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถจะสร้างสรรค์ให้เหมือนได้ แต่มนุษย์ก็ได้อาศัยข้อมูลต่าง ๆ จากธรรมชาติมาใช้ในการออกแบบ ซึ่งจะมีกระบวนการกลั่นกรอง ชัดเกลา ปรับเปลี่ยน ดัดแปลงให้เหมาะสม กลมกลืนตรงตามวัตถุประสงค์ของงานออกแบบ

(ภาพบน) ภาชนะดินเผาสสมัยก่อนประวัติศาสตร์
(ภาพล่าง) ภาชนะดินเผาในสมัยปัจจุบัน
จะเห็นว่า โครงสร้างมีความคล้ายคลึงกัน อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่สั่งสม ถ่ายทอด และปรับปรุงสืบต่อกันมา

๒) แนวคิดจากประสบการณ์

ประสบการณ์จากการศึกษาค้นคว้า สะสมความรู้เกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ หรืองานออกแบบต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบนั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ของตน สิ่งต่าง ๆ ที่เราได้พบเห็นและเรียนรู้มา ล้วนได้ผ่านการออกแบบมาแล้วทั้งสิ้น ซึ่งนักออกแบบจะได้รับประสบการณ์ในการออกแบบ สะสมกันเรื่อยมา บางอย่างก็เป็นประสบการณ์ที่เคยเป็นผลงานในอดีตแล้วนำมาปรับปรุงใหม่ เช่น ภาชนะดินเผา รูปร่างลักษณะของภาชนะดินเผาในปัจจุบันกับอดีตอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่โครงสร้างใหญ่ ๆ ก็ยังคงคล้ายคลึงกับภาชนะดินเผาในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

๓) แนวคิดจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปัจจุบัน

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างมากและรวดเร็ว โดยเฉพาะการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการออกแบบ ทำให้เกิดความสะดวกสบายและมีความแม่นยำสูงในการคิดคำนวณ เช่น การออกแบบสิ่งก่อสร้าง ผู้ออกแบบสามารถคิดคำนวณการรับน้ำหนักจากการใช้ความโค้งที่ก่อขึ้นจากการเรียงอิฐก้อนเล็ก ๆ ต่อกัน และยังคำนวณการถ่ายแรงจากหลังคาไปตามส่วนโค้งลงสู่เสาหรือกำแพงได้ แตกต่างจากอดีตที่ต้องอาศัยประสบการณ์เฉพาะตนของผู้ออกแบบเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถประสานกลมกลืนได้กับจินตนาการทางทัศนศิลป์ในการออกแบบเพื่อประดิษฐ์ หรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ประโยชน์ที่เห็นได้เด่นชัดในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพื่อการออกแบบก็คือ ความรวดเร็วของการออกแบบและการปรับแก้ไขแบบ ซึ่งจะมีความประณีต แม่นยำ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

๒.๔ หลักในการออกแบบ

แม้ว่าจุดมุ่งหมายของการออกแบบส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่ต้องคำนึงถึงความงามควบคู่กันไปด้วย รวมทั้งการเลือกวัสดุที่เหมาะสมและประหยัด พื้นฐานที่ใช้ในการออกแบบ ประกอบด้วยทัศนธาตุที่นำมาจัดวางตามหลักการออกแบบ เช่น ความสมดุล ความกลมกลืน เอกภาพ สัดส่วนที่เหมาะสม โดยอาจจะใช้แนวคิดจากธรรมชาติเข้ามาช่วย หรือเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากประสบการณ์ ดังนั้น การออกแบบให้เกิดความงามจึงต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และกระบวนการการปฏิบัติควบคู่กันไป จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้หลักที่จะเป็นแนวทางสำหรับการออกแบบ เพื่อให้มีคุณค่าทางความงาม จะต้องพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) โครงสร้างทั้งหมด โครงสร้าง หมายถึง ตัววัสดุ ระบายที่รองรับ รวมทั้งความคิดที่นำมาใช้ในการออกแบบ เช่น การถ่ายทอดรูปแบบ เรื่องราว การใช้วัสดุ คุณสมบัติของวัสดุ และสีที่ใช้

โครงสร้างนับเป็นส่วนสำคัญทั้งหมดของงาน ซึ่งประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ “ส่วนประธาน” ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นหลักของงาน กับ “ส่วนรอง” ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ช่วยเน้นให้เห็นความเด่น ความสำคัญของส่วนประธาน การเน้นของส่วนรองอาจมีลักษณะขัดแย้งกับส่วนประธานก็ได้ แต่ทั้งสองส่วนจะต้องช่วยเสริมและสัมพันธ์กันเพื่อทำให้งานดูสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพ “The Gleaners” (คนเก็บข้าวตก) พ.ศ. ๒๔๐๐ ของฌ็อง-ฟร็องซัว มีเล (Jean-François Millet) ซึ่งเน้นให้ส่วนประธานคือ ชาวนา อยู่ในตำแหน่งฉากหน้าและจัดวางอยู่ตรงกลาง เพื่อให้เป็นจุดสนใจของภาพ

๒) ความเป็นเอกภาพ (Unity) หมายถึง การนำเอาทัศนธาตุทางทัศนศิลป์ เช่น เส้น รูปทรง สี ลักษณะพื้นผิว มาประกอบกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อมองดูแล้ว

ตาชเมฮัล ผลงานสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของอินเดีย ซึ่งออกแบบให้มีความสมดุลเหมือนกันทั้ง ๒ ด้าน

จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อน ไม่แตกแยก กระจัดกระจาย จึงจะเป็นการจัดองค์ประกอบที่ดี

๓) ความสมดุล (Balance)

หมายถึง การจัดส่วนประกอบให้ซ้ายขวาเท่ากัน หรือรู้สึกเท่ากัน สามารถแบ่งลักษณะสมดุลออกเป็น ๒ แบบ ดังนี้

๓.๑) สมดุลโดยเหมือนกันทั้ง

๒ ด้าน (Symmetrical Balance) สมดุลแบบนี้เป็นการจัดภาพให้ทั้ง ๒ ด้าน เหมือนกัน เช่น โครงสร้างของมนุษย์และสัตว์ สถาปัตยกรรมหลายแห่ง เป็นการออกแบบที่ดูง่าย ไม่ยุ่งยาก เพราะเมื่อลากเส้นแนวดิ่งตรงกึ่งกลางภาพ

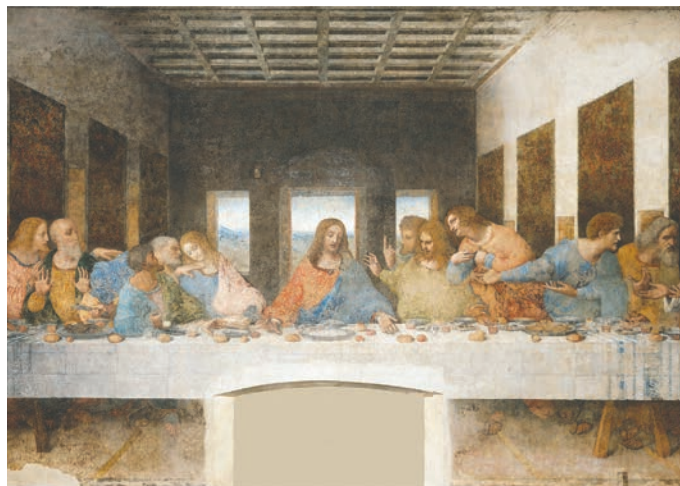
จะเห็นว่าส่วนของภาพที่ถูกแบ่งทั้ง ๒ ด้าน เหมือนกัน สมดุลแบบนี้ให้ความรู้สึกมั่นคง แข็งแรง ตรงไปตรงมา

๓.๒) สมดุลโดยทั้ง ๒ ด้าน ไม่เหมือนกัน (Asymmetrical Balance) สมดุลแบบนี้

เป็นการจัดภาพให้ทั้ง ๒ ด้าน ไม่เหมือนกัน เมื่อแบ่งด้วยเส้นแนวดิ่งกึ่งกลาง แต่ความสมดุลเกิดขึ้นได้ด้วยความรู้สึกตามที่ตาเห็น เป็นการจัดภาพที่ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในการใช้ทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลป์อย่างมาก เช่น การถ่วงน้ำหนักด้วยรูปทรง สี เส้น หรือความเด่นของลักษณะพื้นผิว

๔) ความกลมกลืน (Harmony)

คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในด้านการประสานสัมพันธ์ที่เข้ากันได้ของส่วนประกอบ เป็นเรื่องราวเดียวกัน ทัศนธาตุต่าง ๆ เมื่อมองดูแล้วจะให้ความรู้สึกที่ไม่ขัดแย้ง จึงเกิดความรู้สึกที่ดีต่องานนั้น ๆ

ภาพ "The Last Supper" (พระกระยาหารมื้อสุดท้าย) พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๔๑ ของเลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci) ซึ่งจัดวางแบบสมดุลโดยทั้ง ๒ ด้าน ไม่เหมือนกัน

ลักษณะของความกลมกลืนมีหลายชนิด เช่น ความกลมกลืนด้วยเส้น รูปทรง รูปทรง ขนาด สี ทิศทาง ลักษณะพื้นผิว

๕) การเน้น (Emphasis)

หมายถึง การจัดส่วนประกอบให้น่าสนใจ มีจุดสนใจเด่นชัด จะทำให้งานออกแบบมีความงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับส่วนประกอบที่นำมาจัดด้วยวิธีการต่าง ๆ มีดังนี้

๕.๑) การเน้นด้วยเส้น รูปทรง รูปทรง และขนาด

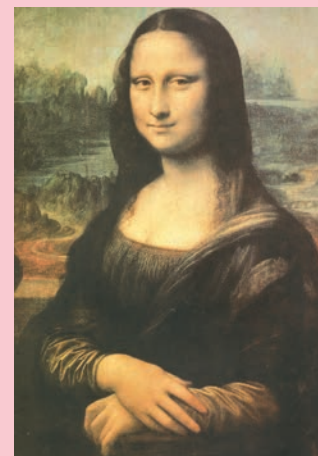
เป็นการเน้นด้วยลักษณะของความแตกต่างและความกลมกลืนของส่วนประกอบต่าง ๆ ในการออกแบบ เช่น อาจเน้นเส้น รูปทรง รูปทรงที่ออกแบบให้เป็นส่วนสำคัญ มีความเด่นด้วยขนาดที่แตกต่างหรือใหญ่เป็นพิเศษกว่าส่วนอื่น จะทำให้น่าสนใจ

๕.๒) การเน้นด้วยพื้นผิว

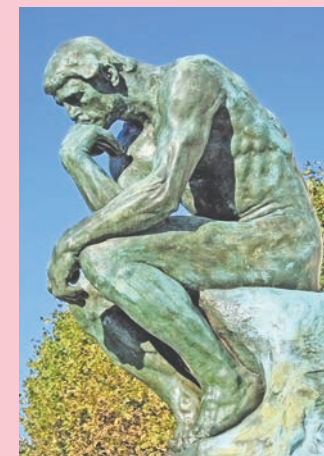
โดยการใช้ลักษณะพื้นผิวที่มีความขัดแย้ง หรือใช้ลักษณะตัดกัน เช่น พื้นผิวที่หยาบกับละเอียด ความขรุขระกับความเรียบ ความมันวาวกับความด้าน หรือใช้ลักษณะพื้นผิวลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่มีปริมาณมากกว่าลักษณะอื่น ซึ่งจัดวางอยู่ในตำแหน่งที่น่าสนใจ

๕.๓) การเน้นด้วยสี

ในการจัดภาพทางทัศนศิลป์ จำเป็นต้องนำเอาทฤษฎีสีมาใช้เพื่อให้งดงาม สีเป็นทัศนธาตุที่สำคัญที่นำมาใช้ควบคู่กันไปกับการเน้นด้วยรูปทรง รูปทรง ขนาด และพื้นผิว เช่น ใช้ความเข้มของสี การใช้สีคู่ตรงข้าม การใช้สีวรรณะเย็นหรือสีวรรณะอุ่น

ภาพ "Mona Lisa" (โมนาลิซา) พ.ศ. ๒๐๔๖ ของเลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci) เน้นด้วยเส้น รูปทรง รูปทรง และขนาด

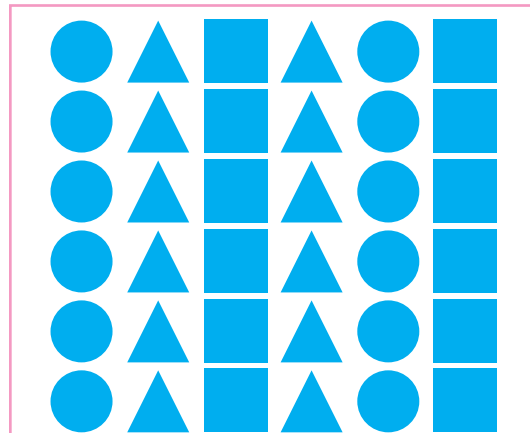

ภาพ "The Thinker" พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๘๘๔) ของอ็อกุสต์ ร็อดแต็ง (Auguste Rodin) เน้นด้วยเส้น รูปทรง รูปทรง และขนาด

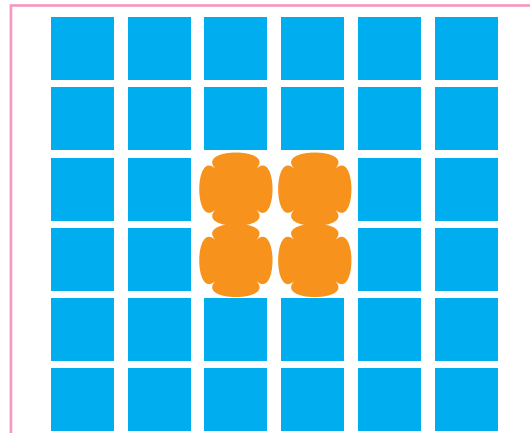

ภาพ "View of Collioure" พ.ศ. ๒๔๔๘ ของอ็องรี มาติส (Henri Matisse) เน้นด้วยสีคู่ตรงข้ามอย่างสีแดงและสีเขียว สีส้มและสีน้ำเงินมาตัดกัน

๖) ความขัดแย้งกัน (Contrast) หมายถึง ลักษณะที่ตรงกันข้าม ขัดกัน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่มีลักษณะซ้ำ ๆ ไม่น่าสนใจ แต่ทำให้มีส่วนที่ขัดแย้งกันตามความเหมาะสม จึงทำให้กลับมาน่าสนใจ อาจแสดงออกโดยใช้ความขัดแย้งด้วยเส้น รูปร่าง รูปทรง ขนาด สี และทิศทางของทัศนธาตุก็ได้

แสดงลักษณะการซ้ำกันของรูปร่าง เป็นการประสานสัมพันธ์ของรูปร่าง

แสดงลักษณะที่มีความขัดแย้งของรูปร่างตรงกลางของภาพ ทำให้ภาพน่าสนใจขึ้นและยังเป็นการเน้นความเด่นชัดให้เกิดขึ้นที่รูปร่างตรงกลางของภาพอีกด้วย

๗) การซ้ำ (Repetition) หมายถึง การจัดทัศนธาตุที่ต้องการเว้นช่องว่างให้มีช่องไฟหรือจังหวะเท่า ๆ กัน ถ้าหากการซ้ำมีจำนวนมากก็ควรใช้ความขัดแย้งกันเข้าช่วย เพื่อไม่ให้ผลงานเกิดความซ้ำซากจนทำให้ดูน่าเบื่อหน่าย

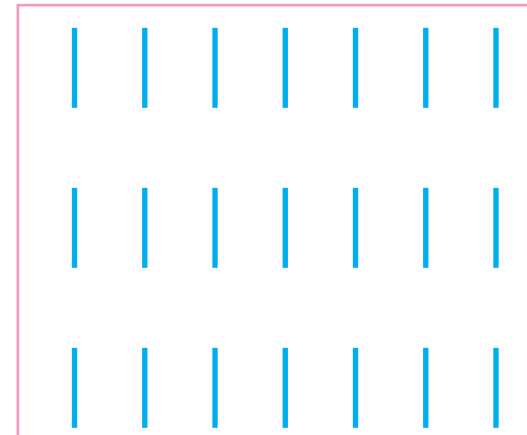

ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าไหม แสดงให้เห็นถึงจังหวะที่มีลักษณะสลับกันไปมาอย่างเป็นระเบียบต่อเนื่องกัน

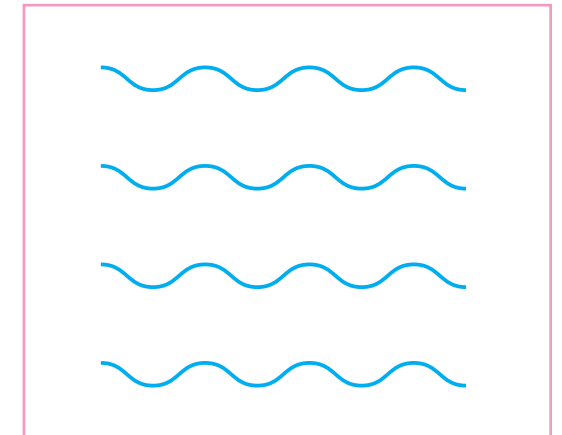
เกิดความซ้ำซากจนทำให้ดูน่าเบื่อหน่าย

๘) จังหวะ (Rhythm) ในทางทัศนศิลป์ หมายถึง ความสัมพันธ์ของทัศนธาตุ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก พื้นผิว ในลักษณะของการซ้ำกันสลับไปมา หรือลักษณะลื่นไหล เคลื่อนไหวไม่ขาดระยะ จังหวะที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันจะช่วยเน้นให้เกิดความเด่น อธิบายให้เข้าใจโดยง่ายก็คือ การจัดวางทัศนธาตุไว้เป็นช่วงห่างเท่า ๆ กัน หรือมีระยะของการวางรูปแบบ ลวดลาย มีลักษณะเป็นแนวที่ต้องการความเป็นระเบียบสวยงาม จังหวะอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ต้องให้สัมพันธ์กัน

จังหวะมีอยู่ทั่วไปในธรรมชาติ การเต้นของหัวใจ คลื่นเสียงของบทเพลงก็เป็นจังหวะ จังหวะในงานทัศนศิลป์เป็นการซ้ำอย่างมีเอกภาพและความหมาย เป็นกฎข้อหนึ่งของเอกภาพที่เกิดจากการซ้ำของรูปทรง

การซ้ำของเส้นตั้ง ทำให้เกิดจังหวะและความเคลื่อนไหว

การซ้ำของเส้นลูกคลื่น ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวและจังหวะที่ต่อเนื่อง

การซ้ำกับจังหวะล้วนมีความสัมพันธ์กัน เมื่อมีการซ้ำของทัศนธาตุพร้อมกับการจัดจังหวะช่องไฟไปด้วย เป็นวิธีการจัดที่เกี่ยวข้องกับหลักทางด้านองค์ประกอบศิลป์

๙) สัดส่วน (Proportion) หมายถึง การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ขนาดของรูปร่าง รูปทรงต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกแบบ โดยให้มีความสัมพันธ์กับงานและการใช้สอย เช่น การหาสัดส่วนที่เหมาะสมสวยงามของรูปทรงสี่เหลี่ยม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่สวยงามของด้านกว้างและด้านยาว หรือการเปรียบเทียบส่วนของการใช้ขนาดของรูปทรงที่นำมาใช้ในการจัดภาพ หรือในการออกแบบสิ่งของเครื่องใช้ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงขนาดที่สัมพันธ์กับการใช้งานจริง ถ้ามีความสัมพันธ์เหมาะสมกันดี ก็หมายความว่ามีการมีสัดส่วนที่ดี

หลักการต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกแบบเพื่อการสร้างคุณค่าทางความงามจึงมีส่วนช่วยให้งานมีความน่าสนใจ น่าสัมผัส การที่จะออกแบบให้มีความงามได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์และรู้จักสังเกตพิจารณาต่าง ๆ เหล่านั้นว่ามีความงามในลักษณะใดบ้าง การสร้างสรรค์งานให้มีความงามจะต้องเข้าใจเรื่องทัศนธาตุทางทัศนศิลป์และองค์ประกอบศิลป์เป็นอย่างดี นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางการใช้สอยแล้ว ยังช่วยให้สามารถใช้วัสดุได้อย่างคุ้มค่า ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ความงามของสิ่งที่สร้างสรรค์อาจเกิดจากการประดับตกแต่งอย่างพิถีพิถัน หรือออกแบบอย่างเรียบง่ายก็ได้ เพียงแต่ผู้สร้างสรรค์รู้จักใช้องค์ประกอบให้เป็นไปตามหลักการเท่านั้น ก็ทำให้เกิดความงามได้

๓. ประเภทของงานออกแบบ

การออกแบบทางทัศนศิลป์แบ่งออกเป็น ๒ สาขาใหญ่ ๆ คือ สาขาจิตรศิลป์ (Fine Art) และสาขาประยุกต์ศิลป์ (Applied Art) ทั้ง ๒ สาขานี้ แตกต่างกันในด้านวัตถุประสงค์ของงานที่สร้างสรรค์ สาขาจิตรศิลป์เป็นงานทัศนศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อชื่นชมในคุณค่าของทัศนศิลป์โดยตรงมิได้มุ่งไปที่ประโยชน์อย่างอื่น ส่วนสาขาประยุกต์ศิลป์นั้นมุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญงานออกแบบทางทัศนศิลป์ที่จัดเป็นประเภทประยุกต์ศิลป์ แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ ดังนี้

๓.๑ การออกแบบตกแต่งภายในอาคารสถานที่ (Interior Design)

การออกแบบตกแต่งภายใน หมายถึง การออกแบบและการจัดตกแต่งโดยนำเอาวัสดุ เครื่องใช้ เครื่องเรือน มาจัดวางให้เป็นระเบียบแบบแผนตามหลักการจัดทางทัศนศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางความงามควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย

ในบรรดาการตกแต่งทั้งหลาย การตกแต่งภายในอาคารถือได้ว่าเป็นการตกแต่งหลักของอาคาร เนื่องจากเป็นการจัดผังหรือจัดห้องให้เหมาะสมกับชีวิตความเป็นอยู่ของเราเอง และแสดงให้เห็นในเรื่องการพัฒนารสนิยมทางด้านความเป็นอยู่ การออกแบบตกแต่งภายในยังแบ่งออกได้ ดังนี้

๑) การตกแต่งภายในอาคารพักอาศัย เช่น บ้าน อะพาร์ตเมนต์ แฟลต ห้องแถว ทาวน์เฮาส์ โรงแรม ซึ่งแต่ละชนิดก็มีหลักของการตกแต่งใกล้เคียงกัน

อาคารพักอาศัยจำเป็นต้องใช้การตกแต่ง เพื่อให้เกิดความสวยงาม กลมกลืน ดูเป็นธรรมชาติ

๒) การตกแต่งภายในอาคารประเภทอื่น ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนวัยทำงานมีความจำเป็นให้ต้องไปทำงานนอกบ้าน วัยเด็กก็ไปโรงเรียนเพื่อการศึกษาเล่าเรียน อาคารสำหรับการใช้ชีวิตตามรูปแบบของมนุษย์จึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก การตกแต่งภายในอาคารหรือเรียกว่าสามารถออกแบบได้หลากหลายตามรสนิยมที่เหมาะสมสำหรับคนทั่ว ๆ ไป เช่น อาคารสำนักงาน อาคารธุรกิจ อาคารเรียน อาคารห้องสมุด

๓) การตกแต่งภายในสำหรับ

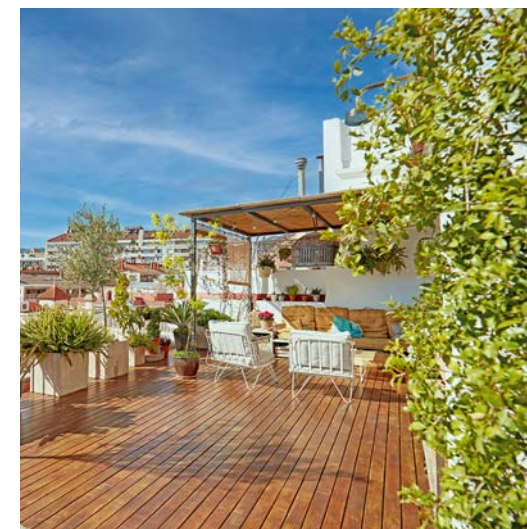
การจัดงาน มนุษย์มีประเพณีวัฒนธรรมของสังคมและมักจะมีการร่วมกันจัดงานในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น งานเลี้ยงพิธีมงคลสมรส งานพิธีทางศาสนา งานแสดงผลงาน หรือนิทรรศการ ซึ่งต้องมีการจัดตกแต่งสถานที่ให้เกิดบรรยากาศที่เหมาะสมกับงาน ตลอดจนตกแต่งเวทีสำหรับการแสดง หรือเพื่อดำเนินการตามพิธีต่าง ๆ ของงาน

ในการจัดปายนิเทศ ผู้จัดควรทำความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบศิลป์ เพื่อสร้างความรู้สึกลึกซึ้ง ให้แก่ผู้ดู

๔) การตกแต่งสวนภายในบ้าน

หรือภายในอาคาร จากวัฒนธรรมของความเป็นอยู่และดินฟ้าอากาศมีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิต

สำหรับที่พักอาศัยที่มีเนื้อที่จำกัด ผู้พักอาศัยสามารถนำหลักการออกแบบมาใช้ตกแต่งภายใน เพื่อให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายและรื่นรมย์

ของมนุษย์อย่างมาก มนุษย์ทุกสังคมมีแนวคิดในการตกแต่งภายในอาคารที่แตกต่างกัน แต่มีสิ่งคล้ายคลึงกัน คือ ความต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติ ในวิถีชีวิตของสังคมไทยแม้ว่าจะมีโอกาสใช้ชีวิตกลางแจ้งมาก แต่ก็ยังมีสังคมเฉพาะที่ดำเนินชีวิตท่ามกลางความแออัดในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ที่พักอาศัยถูกจำกัดด้วยความคับแคบของบริเวณ จึงมีความคิดในการนำธรรมชาติเข้าไปในอาคารด้วยการใช้การตกแต่งภายในอาคารโดยการจัดสวนหย่อม สวนถาด หรือไม้ตัด ไม้กระถางเป็นงานออกแบบที่มีส่วนช่วยให้เกิดความรู้สึกพักผ่อน รื่นรมย์ สงบร่มเย็น

๓.๒ การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design)

ผลิตภัณฑ์ หมายถึง การผลิตสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ การออกแบบผลิตภัณฑ์จึงเป็นการนำเอาหลักการออกแบบมาสร้างสรรค์ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ หรือสินค้าให้เกิดลักษณะเด่นสะดุดตา ดึงดูดความสนใจ ผู้บริโภคเห็นแล้วอยากซื้อ จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันงานออกแบบมีความสำคัญอย่างมากต่อการผลิตสินค้าในเชิงธุรกิจการค้า จึงมีการพัฒนาการออกแบบ

การพัฒนาการออกแบบสินค้าให้มีรูปแบบแปลกใหม่ สะดุดตา เพื่อดึงดูดให้ผู้บริโภคมาซื้อสินค้า จะทำให้องค์กรธุรกิจได้รับประโยชน์ทางการค้า

ให้ก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง เช่น นาฬิกา โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ ซึ่งล้วนมีรูปแบบใหม่ ๆ ที่สะดุดตา

๓.๓ การออกแบบสื่อสาร (Communication Design)

สื่อสาร หมายถึง การส่งข่าวสารข้อมูลของฝ่ายหนึ่งไปสู่อีกฝ่ายหนึ่ง การออกแบบสื่อสารเป็นการออกแบบที่มุ่งให้สื่อที่ส่งไปนั้นเข้าใจง่าย จดจำง่าย ดึงดูดความสนใจด้วยวิธีการจัดทำเป็นแผ่นป้ายภาพสัญลักษณ์ ภาพโฆษณา สื่อออนไลน์ การแพร่ภาพทางโทรทัศน์

๓.๔ การออกแบบสิ่งพิมพ์ (Print Design)

การพิมพ์ ในด้านจิตรศิลป์ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดรูปถอดแบบจำนวนมากซึ่งเหมือนกับผลงานพิมพ์ต้นแบบ ต้นแบบที่เกิดจากการเขียน การวาด การแกะสลักเป็นลายเส้นเป็นร่อง แล้วใช้น้ำกรดกัดให้เกิดเป็นเส้นหรือร่องบนพื้นผิวระนาบนั้น การพิมพ์ทางด้านจิตรศิลป์นี้เป็นการพิมพ์ภาพทางด้านทัศนศิลป์ที่แสดงออกถึงความงดงามเป็นสำคัญ

ในด้านพาณิชยศิลป์แล้ว คำว่า “การพิมพ์” หรือสิ่งพิมพ์นั้นถูกใช้ในความหมายที่กว้างขวางกว่า ซึ่งรวมกระบวนการพิมพ์ทุกแขนงทั้งที่เป็นการพิมพ์ของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ด้านการพาณิชย์ และยังรวมเอาการพิมพ์ที่นำไปใช้ผลิตหนังสือพิมพ์และผลงานทัศนศิลป์

อย่างไรก็ตาม กว่าจะได้ผลงานทัศนศิลป์เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ที่มีความสมบูรณ์ได้นั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยรอยขีดเขียนจนกลายเป็นลวดลาย เป็นตัวอักษร หรือรูปภาพต่าง ๆ แล้วนำมาจัดวางตามหลักของการออกแบบทางทัศนศิลป์ สิ่งที่ได้ คือ ความงามและประโยชน์ของการนำไปใช้ ผลงานทัศนศิลป์เกี่ยวกับสิ่งพิมพ์หลาย ๆ ชนิดนี้ รวมเรียกว่า “นิเทศศิลป์”

งานออกแบบนิเทศศิลป์ จึงเป็นการเรียนรู้ในสาขาที่มีความหลากหลายของชนิดสิ่งพิมพ์ที่นักเรียนควรเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานของอาชีพโดยเฉพาะการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีสาขาการออกแบบนิเทศศิลป์เปิดทำการเรียนการสอนอย่างแพร่หลายในสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดด้านธุรกิจในยุคอุตสาหกรรมและวิทยาการสมัยใหม่

สำหรับคำว่า “การออกแบบสิ่งพิมพ์” หรือ “Print Design” จากทัศนะของนักการศึกษาทางด้านทัศนศิลป์และนักออกแบบได้ให้ความหมาย ดังนี้

การออกแบบสิ่งพิมพ์ คือ

๑. ผลงานการออกแบบลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้คนได้อ่าน เช่น หนังสือ วารสาร นิตยสาร การโฆษณา ภาพยนตร์ โทรทัศน์ นิตรรศการ
๒. ผลงานการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเครื่องหมายและการออกแบบเกี่ยวกับการพิมพ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในวงการอุตสาหกรรม
๓. ผลงานการออกแบบเพื่อการเผยแพร่ มุ่งชักชวน เรียกร้อง หรือเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ การบริการ และเสนอความคิดต่าง ๆ งานออกแบบบรรจุภัณฑ์ งานโฆษณา ซึ่งเป็นงานในลักษณะสิ่งพิมพ์

จากความหมายของการออกแบบสิ่งพิมพ์ดังกล่าว จะเห็นขอบข่ายงานการออกแบบที่มีความสัมพันธ์กับทัศนศิลป์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการออกแบบระนาบ ๒ มิติ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบนิเทศศิลป์ในสิ่งที่จะต้องเตรียมการเพื่อนำเสนอข่าวสารต่อผู้ดู ผู้อ่าน ให้สามารถรับรู้ความหมายและแปลความได้ทางสายตาผ่านสื่อกลางต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร เครื่องหมาย สัญลักษณ์ รูปภาพ หรือรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งต้องผ่านกรรมวิธีขีดเขียน การพิมพ์ การบันทึกภาพ รวมทั้งเทคนิคการสร้างภาพต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกล ให้เกิดเป็นรูปร่างที่ประณีต เรียบร้อย สวยงาม เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารและโน้มน้าวจิตใจของกลุ่มเป้าหมายตามที่ต้องการได้

การออกแบบสิ่งพิมพ์มีความสัมพันธ์กันกับการออกแบบสื่อสาร (Communication Design) เพราะการออกแบบสิ่งพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการออกแบบสื่อสาร เช่น ภาพถ่าย ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ หรือการถ่ายภาพไปสู่จอโทรทัศน์ การออกแบบที่ต้องใช้สิ่งพิมพ์เข้ามาเกี่ยวข้องนั้นรวมถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นการสื่อสารไปถึงกลุ่มเป้าหมาย สิ่งที่ควรคำนึงถึงอย่างมากก็คือ ผู้ออกแบบจะต้องมีทักษะในการทำงาน มีแนวคิดที่ก้าวหน้าทันสมัยทั้งความรู้ ประสบการณ์ และเทคนิคต่าง ๆ

๑) ความสำคัญของการออกแบบสิ่งพิมพ์ การออกแบบสิ่งพิมพ์เกิดขึ้นมานานพร้อมกับวิวัฒนาการทางการสื่อสารของมนุษย์ จากเพื่อใช้สื่อความหมายให้เข้าใจเพียงอย่างเดียว ก็พัฒนามารวมกับความงามของการออกแบบด้วย

การสื่อความหมาย การเผยแพร่ข่าวสารและความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ในลักษณะของการสื่อสารด้วยลายเส้นหรือการวาดภาพ ซึ่งรูปแบบก็มีลักษณะแตกต่างกันไปตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมในแต่ละยุค ความนิยม ตลอดจนทักษะความสามารถและภูมิปัญญาของนักออกแบบในแต่ละช่วงเวลา จึงนับว่าการออกแบบสิ่งพิมพ์มีส่วนช่วยพัฒนาสร้างสรรค์สังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑.๑) การออกแบบสิ่งพิมพ์มีส่วนสร้างสรรค์ข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคม ในสังคมมนุษย์ องค์ประกอบสำคัญแห่งการดำรงอยู่ของคนหมู่มาก คือ การมีความเคารพในระเบียบ กฎเกณฑ์ที่มีการยอมรับเป็นข้อตกลง เป็นแนวประพฤติปฏิบัติร่วมกัน อาจเป็นการตกลงด้วยวาจา ตัวอักษร ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นข้อตกลงร่วมกันประเภทใดก็ตาม ข้อตกลงที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ เข้าใจ จดจำ และปฏิบัติได้

ดังนั้น การออกแบบสิ่งพิมพ์จึงได้เข้ามามีส่วนช่วยเสริมสร้างการรับรู้ทางการ

สัญลักษณ์สื่อความหมายต่าง ๆ ควรมีการออกแบบให้เด่นสะดุดตา มีความชัดเจน เพื่อให้ทุกคนจะได้มองเห็น และสามารถรับรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตาม

มองเห็น เป็นสื่อกลางช่วยการรับรู้ในข้อตกลงต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ มีความชัดเจน ซึ่งมีผลทางด้านจิตวิทยาที่ต้องจำไว้เป็นข้อเตือนใจ และข้อควรระวังในระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ที่จะปฏิบัติต่อกันและกันสืบไป เพื่อความคงอยู่ของสังคมที่ร่มเย็น โดยปรากฏออกมาเป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ และข้อตกลงต่าง ๆ เช่น เครื่องหมายบอกทิศทางคมนาคม เครื่องหมายการจราจร สัญลักษณ์สื่อความหมายต่าง ๆ คือ ห้ามใช้เสียง ระวังของแตก ห้ามเปียกน้ำ ซึ่งเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องอาศัยการออกแบบให้มีขนาดรูปทรงและสีที่ชัดเจน มีความประณีต สวยงาม เพื่อความเหมาะสมสำหรับการมองของมนุษย์

๑.๒) การออกแบบสิ่งพิมพ์มีส่วนเสริมสร้างข่าวสารให้สะดุดตา น่าสนใจ ข่าวสารใด ๆ ก็ตามที่นำมาเสนอเพื่อให้ได้ผลถึงกลุ่มเป้าหมาย ย่อมต้องการให้เป็นที่น่าสนใจของผู้ชม ผู้อ่าน นักออกแบบจึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความสนใจให้กับข่าวสารนั้น ๆ โดยการออกแบบและปรับปรุง เพิ่มเติมเสริมแต่งด้วยความรู้ทางทัศนศิลป์ และใช้หลักจิตวิทยาทางการรับรู้เข้าช่วยในด้านการจัดวางรูปแบบ ปรับเปลี่ยนข้อมูลรูปภาพที่เป็นข้อมูลเดิมให้เป็นการนำเสนอข้อความที่กระชับ สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้ประกอบธุรกิจทางการค้า ล้วนได้รับการออกแบบอย่างสวยงาม น่าสนใจ เพื่อประโยชน์ทางการค้าของผู้ผลิต

๑.๓) การออกแบบสิ่งพิมพ์ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจ

การค้าและการอุตสาหกรรม ปัจจุบันการออกแบบสิ่งพิมพ์นับว่ามีความสัมพันธ์ต่อวงการธุรกิจและการอุตสาหกรรมอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะวงการอุตสาหกรรมการพิมพ์ เพราะในยุคของการค้าเสรีที่มีการแข่งขันกันสูง ผู้บริโภคมีจำนวนมากขึ้น ผู้ผลิตสินค้าทั้งหลายจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงคุณภาพการผลิตสินค้า ปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนต้องมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เพื่อการตลาด ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดธุรกิจโฆษณาขึ้นมา การออกแบบเพื่อการค้าก็เกิดตามมามากมายหลายรูปแบบตามลักษณะของการสื่อสาร เช่น การออกแบบสินค้าและผลิตภัณฑ์ การออกแบบโฆษณาทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผ่นโปสเตอร์โฆษณา ตลอดจนสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่ใช้ประกอบธุรกิจการค้า

๒) ประโยชน์ของการออกแบบสิ่งพิมพ์ที่มีต่อธุรกิจการค้า

๒.๑) ช่วยสร้างเอกลักษณ์ เป็นการออกแบบเครื่องหมายการค้าของบริษัทและตราสัญลักษณ์ของสินค้า เพื่อใช้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ช่วยสร้างการจดจำให้กับผู้บริโภคและความน่าเชื่อถือในคุณภาพสินค้า

๒.๒) สร้างภาพที่ดีให้กับสินค้า การออกแบบจะช่วยสื่อให้เห็นรูปร่างสินค้าภายนอกที่สวยงาม โดยมีข้อความ ภาพประกอบ การจัดวาง และออกแบบสีสรรที่เด่นสะดุดตาเหมาะสมกับประเภทสินค้า เป็นการดึงดูดความสนใจของผู้พบเห็น ช่วยให้เกิดความไว้วางใจ น่าเชื่อถือ เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์และคุณภาพสินค้าที่อยู่ภายในบรรจุภัณฑ์อีกด้วย

๒.๓) ช่วยในการจำแนกสินค้า การออกแบบช่วยให้เห็นความแตกต่างของประเภทสินค้า เป็นการช่วยจำแนกประเภทสินค้าด้วยการออกแบบสื่อให้ผู้บริโภคจำชนิด หรือประเภทและคุณสมบัติของสินค้าได้อย่างดีและกว้างขวางมากขึ้น

๒.๔) ช่วยให้เกิดการพัฒนากระบวนการธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการออกแบบ เพราะนักออกแบบจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะปฏิบัติ จำเป็นจะต้องเรียนรู้ คิดค้น ทำความเข้าใจกับวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งจะต้องนำมาบูรณาการกับความรู้ ความสามารถจากศาสตร์หลายสาขาเพื่อออกแบบสื่อความหมาย พัฒนาระบบการผลิต และจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพ การแข่งขันทางธุรกิจการค้าเท่ากับเป็นช่องทางให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีการออกแบบ อันจะเป็นผลแห่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางการค้าและการพัฒนาสังคมในที่สุด

๓) **หลักการดำเนินงานออกแบบสิ่งพิมพ์** ผู้ออกแบบควรมีหลักการและข้อควรคำนึงก่อนเริ่มทำงานเพื่อการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง มีการวางแผนการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนสามารถดำเนินการตามกระบวนการโดยไม่ต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ ซึ่งสื่อถึงการทำงานที่ขาดระบบที่ดี นอกจากนี้ อาจทำให้เกิดการสูญเสียและสิ้นเปลืองปัจจัยต่าง ๆ โดยใช้เหตุ เมื่อมีการเริ่มต้นที่ดี แผนงานการออกแบบก็ย่อมมีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด

สำหรับหลักการดำเนินงานและการวางแผนขั้นตอนของการออกแบบสิ่งพิมพ์ที่ดีจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หลักการดำเนินงานออกแบบสิ่งพิมพ์

๑. กำหนดวัตถุประสงค์ของการออกแบบ

ผู้ออกแบบต้องรู้เป็นอันดับแรกว่าจะบอกกล่าวเรื่องราวข่าวสารอะไรแก่ผู้รับ เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ หรือแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งผู้ออกแบบจะต้องรู้วัตถุประสงค์ของงานออกแบบแต่ละชิ้น เช่น เพื่อส่งเสริมการขาย เพื่อให้ความรู้ เพื่อความบันเทิง หรือเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติด

๒. กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่รับสาร

กลุ่มเป้าหมายนับเป็นเรื่องสำคัญ ควรศึกษาให้รู้แน่ชัดว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นหญิง เป็นชาย หรือไม่แยกเพศ และมีช่วงอายุเท่าไร การนำเสนอข่าวสารจึงควรมีความยากง่ายที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ออกแบบต้องมีความรู้ความเข้าใจในส่วนนี้ เพื่อนำไปสู่การนำเสนอให้ตรงจุดกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ

หลักการดำเนินงานออกแบบสิ่งพิมพ์

๓. ส่วนประกอบสำคัญในงานออกแบบ

วิธีการที่จะสื่อความหมายกับผู้รับจากที่มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้แล้ว ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงส่วนประกอบสำคัญที่จะใช้ในการออกแบบ เช่น ข้อความ สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ตลอดจนภาพประกอบต่าง ๆ โดยออกแบบให้เหมาะสมตามระดับความสามารถในการรับรู้ ทำให้ผู้รับสารมีความเข้าใจโดยง่ายและจดจำข่าวสารนั้น ๆ ได้ดี

๔. วิธีการนำเสนอ/เผยแพร่งานออกแบบ

ผู้ออกแบบจะต้องคำนึงถึงสื่อในการนำเสนอข่าวสารว่าควรใช้รูปแบบใดจึงจะได้ผล และควรใช้วิธีการอย่างไรจัดการกับข่าวสารนั้น จึงจะสามารถโน้มน้าวจิตใจและสื่อความหมายต่อผู้รับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ใช้ป้ายโฆษณา แผ่นโปสเตอร์ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ซึ่งสื่อต่าง ๆ เหล่านี้มีรูปแบบ กรรมวิธี และให้ผลต่อการรับรู้ที่แตกต่างกัน

การออกแบบสิ่งพิมพ์เป็นงานทัศนศิลป์ด้านการแสดงออกที่เน้นการสื่อความหมาย ลักษณะงานส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นเด่นชัดในเรื่องของตัวอักษรและภาพประกอบในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสื่อสารให้ผู้ชมรับสารด้วยการมองเพื่อให้เกิดการรับรู้ที่ดี ผู้ออกแบบจึงจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงส่วนประกอบสำคัญในการออกแบบและหลักการจัดส่วนประกอบหรือองค์ประกอบศิลป์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ใช้ในการออกแบบ

๔) **ส่วนประกอบในงานออกแบบสิ่งพิมพ์** ส่วนประกอบในงานออกแบบสิ่งพิมพ์ที่สำคัญ คือ ตัวอักษรและภาพประกอบ ทั้งตัวอักษรและภาพประกอบมีความสำคัญไม่แพ้กัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างมากในการทำงานสิ่งพิมพ์นั้นสมบูรณ์ในเนื้อหา ทำให้ผู้รับข่าวสารรับได้ชัดเจน ไม่เกิดความสงสัยหรือเข้าใจเรื่องราวที่นำเสนอคลุมเครือ ตัวอักษรมีบทบาทในการอธิบายเนื้อหาที่ต้องการสื่อความหมาย ในขณะที่ภาพประกอบจะช่วยเสริมความหมายให้เด่นชัด เข้าใจง่ายขึ้น

งานออกแบบสิ่งพิมพ์จะมีตัวอักษรและภาพประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อทำให้เนื้อหาสมบูรณ์และ ผู้รับสารเกิดความเข้าใจในเนื้อหานั้น

๔.๑) ตัวอักษร จัดเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญอันดับแรกของการออกแบบสิ่งพิมพ์ โดยนักออกแบบจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวอักษร เช่น ขนาด รูปร่าง ลักษณะ ส่วนประกอบ ตลอดจนกรรมวิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดและการผลิตตัวอักษร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำตัวอักษรมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม จึงต้องมีความรู้ในเรื่องการนำไปใช้ ซึ่งงานออกแบบด้านตัวอักษรที่มีการนำไปใช้ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

(๑) ใช้ตัวอักษรเพื่อดึงดูดสายตา การออกแบบตัวอักษรลักษณะนี้ใช้เพื่อการตกแต่ง หรือการเน้นข้อความข่าวสารให้สามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ตัวอักษรควรมีขนาดใหญ่ มีความเด่นเป็นพิเศษ ข้อความไม่ยาว เช่น การพาดหัวเรื่อง คำประกาศ คำเตือน

(๒) ใช้ตัวอักษรเพื่อบรรยายหรืออธิบายเนื้อหา การออกแบบตัวอักษรลักษณะนี้จะใช้ตัวอักษรที่มีขนาดเล็ก เพื่อให้สอดคล้องกับข้อความที่ค่อนข้างยาว เพื่อการบรรยายหรืออธิบายเนื้อหาปลีกย่อยของข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่

๔.๒) ภาพประกอบ ภาพประกอบที่นำมาใช้ในงานออกแบบประเภทต่าง ๆ นั้น มีหลายลักษณะ หลายรูปแบบของการสร้างสรรค์ โดยวัตถุประสงค์ของการมีภาพประกอบในงานออกแบบสิ่งพิมพ์ ได้แก่

ตัวอย่างงานสิ่งพิมพ์ที่มีภาพประกอบ

๓.๕ การออกแบบสัญลักษณ์ (Logo Design)

สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนการอธิบายด้วยคำพูดหรือการเขียนข้อความ ในการส่งข่าวสารข้อมูลจากฝ่ายหนึ่งไปสู่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และขจัดปัญหาความไม่เข้าใจหรือไม่คุ้นเคยทางภาษา สัญลักษณ์บางอย่างสามารถเข้าใจร่วมกันและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั่วไป เช่น สัญลักษณ์ทางการจราจร สัญลักษณ์ของห้องสุขา สำหรับสัญลักษณ์ทางการค้า ซึ่งเป็นเครื่องหมายการค้าของสถานประกอบการธุรกิจต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ที่มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ซื้อจดจำตัวสินค้าแต่ละชนิดได้

๑) ลักษณะของการออกแบบสัญลักษณ์ มีดังนี้

๑. การออกแบบโดยใช้ตัวอักษรย่อหรือข้อความสั้น ๆ
๒. การออกแบบโดยใช้ภาพแสดงความหมายของสิ่งนั้น ๆ หรือกำหนดให้ภาพเป็นสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายการค้า
๓. การออกแบบโดยรวมเอาตัวอักษรกับภาพเข้าด้วยกัน
๔. การออกแบบเป็นสัญลักษณ์แบบนามธรรม โดยใช้รูปร่าง รูปทรงเรขาคณิต หรือรูปร่าง รูปทรงอิสระ

การออกแบบสัญลักษณ์ โดยใช้รูปร่างที่เข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจร่วมกันและจดจำได้ง่าย

๒) หลักเกณฑ์พื้นฐานของการออกแบบสัญลักษณ์ การออกแบบสัญลักษณ์ที่ดีจะต้องมีหลักเกณฑ์พื้นฐาน ดังนี้

๑. มีความประณีต เรียบร้อย
๒. ดัดทอนรายละเอียดออก เพื่อให้ดูเข้าใจง่ายและจำได้ง่าย
๓. ดึงดูดความสนใจได้ดี สะดุดตา
๔. เหมาะกับกาลเวลาทุกยุคทุกสมัย
๕. มีความเป็นกติกาสากล ซึ่งสามารถเข้าใจร่วมกันโดยทั่วไป

ผลงานการออกแบบสัญลักษณ์นั้น เมื่อออกแบบเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำไปเผยแพร่ทางสิ่งพิมพ์ก็ต้องผ่านกระบวนการพิมพ์ แต่ถ้าต้องการจะให้เป็นสัญลักษณ์เพื่อติดตั้งเป็นป้ายแสดง ก็ต้องจัดทำด้วยวัสดุต่าง ๆ เป็นรูปสัญลักษณ์ หรืออาจเป็นวัสดุชนิดต่าง ๆ จัดวางร่วมกันกับส่วนที่เป็นสิ่งพิมพ์ซึ่งขึ้นอยู่กับแบบที่สร้างสรรค์ไว้

๓.๖ การออกแบบโปสเตอร์ (Poster Design)

โปสเตอร์ คือ สื่อประเภทหนึ่งที่บอกกล่าวถึงเรื่องราวให้ผู้พบเห็นได้ทราบ โดยมี

งานโปสเตอร์ที่ได้รับการจัดองค์ประกอบศิลป์มาเป็นอย่างดี จะสื่อให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวได้รวดเร็วและดึงดูดให้ผู้ชมเข้ามาชมผลงานตามเป้าหมาย

จุดเด่นดึงดูดสายตา รวมทั้งสามารถทำความเข้าใจได้ในระยะเวลาอันสั้น ในภาพโฆษณาอาจบรรจุตัวอักษร รูปภาพ หรือทั้งสองอย่าง ความสำคัญ และความงามของโปสเตอร์นั้นจะเข้าถึงจิตใจของผู้พบเห็นได้ฉับไว รวดเร็ว ขึ้นอยู่กับการออกแบบโปสเตอร์ซึ่งต้องมีความแน่นอนด้านความคิดและการจัดองค์ประกอบศิลป์ที่สะอาดตา ดึงดูดความสนใจ เชื่อเชิญต่อสายตาของผู้คนได้ตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้ เช่น การกระตุ้น

เตือนภัย การเอาใจใส่ การเชิญชวนหรือการให้ความกระจ่างชัดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือชักชวนให้เข้ามาชม เช่น โปสเตอร์โฆษณาการแสดงดนตรี โปสเตอร์โฆษณาภาพยนตร์

ดังนั้น การออกแบบโปสเตอร์ที่ดีจะต้องได้ผลงานออกแบบโปสเตอร์ที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยความชัดเจนของรูปแบบ สี ถ้อยคำ และความคิดที่ผู้พบเห็นจะจดจำไว้

๔. ศัพท์ทางทัศนศิลป์กับงานทัศนศิลป์

ศาสตร์ทางด้านทัศนศิลป์เป็นศาสตร์เฉพาะทางที่มีการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ นับเป็นวิชาความรู้ที่สำคัญต่อผู้เรียนในการเสริมสร้างให้มนุษย์มีจินตนาการ มีความละเอียดอ่อนทางอารมณ์ รวมไปถึงสร้างเสริมสุนทรียภาพ นอกจากการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติแล้ว การใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์จึงเป็นการบรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ ในที่นี้มีวัตถุประสงค์ให้การบรรยายมุ่งเสนอจุดประสงค์ของการสร้างงานและพิจารณาเนื้อหาของผลงานที่สร้าง ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงเบื้องหลังของความคิดและเงื่อนไขการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ขั้นใดขั้นหนึ่ง หรือเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งโดยเฉพาะ การบรรยายประเภทนี้จะรวบรวมเรียบเรียงข้อคิดแล้วใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์ร่วมในการบรรยายเชิงวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผู้ฟังมีความเข้าใจในการทำงานของผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น

๔.๑ การบรรยายกับงานทัศนศิลป์

บทเรียนสำคัญต่อมาที่ทำให้การพิจารณาผลงานทัศนศิลป์เป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ก็คือ การประเมินงานทัศนศิลป์ที่มีขั้นตอนการวิจารณ์งาน การวิจารณ์งานทัศนศิลป์ด้วยการบรรยายหรือข้อเขียนมีส่วนในการเสริมความรู้ความเข้าใจทางศิลปะให้แก่ตนเอง การฝึกให้ผู้เรียนได้บรรยายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์เป็นกิจกรรมที่ควรปฏิบัติเสมอหลังจากสร้างสรรค์ผลงาน และเนื่องจากทัศนศิลป์เป็นศาสตร์เฉพาะทางจึงมีคำศัพท์ทางทัศนศิลป์ที่ต้องใช้ในการอธิบายหรือบรรยาย ความรู้ที่ได้รับเป็นความรู้เชิงวิเคราะห์ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการเรียนรู้และเข้าใจงานทัศนศิลป์ ประกอบด้วย

๑) **ความสำคัญของการบรรยาย** การบรรยายเป็นกระบวนการบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่พบในผลงาน โดยค้นหามีสิ่งใดอยู่ในผลงาน คุณสมบัติที่เด่น รวมไปถึงรายละเอียดอื่น ๆ ด้วย เป็นการทำความเข้าใจภาพผลงานอย่างง่าย ๆ เพื่อให้รู้ว่าเป็นสิ่งใด ภาษาที่นำมาใช้เป็นภาษาง่าย ๆ ประกอบกับศัพท์ทางทัศนศิลป์ การบรรยายเป็นขั้นตอนแรกของการวิจารณ์ผลงาน ทัศนศิลป์ การบรรยายที่ดีจะนำไปสู่ขั้นวิเคราะห์ ขั้นตีความหมาย และขั้นตัดสินประเมินค่าผลงานตามลำดับขั้นของหลักการวิจารณ์ผลงานทัศนศิลป์

ภาษาที่ใช้ในการบรรยายผลงาน มีความจำเป็นที่จะสื่อสารให้ผู้ฟังหรือผู้ชมได้รับรู้ถึงจุดประสงค์และความคิด เนื้อหาของผลงาน และอาจรวมไปถึงอารมณ์ทางศิลปะด้วยก็ได้ ผู้บรรยายควรฝึกการสื่อความหมายที่สมบูรณ์ การใช้ภาษาไทยในการบรรยายบางครั้งบางตอนอาจมีข้อจำกัดในส่วนที่เกี่ยวกับการแสดงออกของความคิดทางศิลปะและด้านองค์ประกอบศิลป์ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ศัพท์ทางทัศนศิลป์ เพื่อนำมาใช้ประกอบการบรรยายให้เกิดสุนทรียารมณ์ต่อผู้ชมอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากการได้รับข้อมูลเพียงอย่างเดียว

๒) **หลักของการบรรยาย** ในการบรรยายนี้ สิ่งแรกที่พูดถึงก็คือ พิจารณาถึงสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก่อน ถ้าเป็นงานแบบเหมือนจริง ควรบันทึกชื่อและสิ่งที่ปรากฏเห็นได้ไว้อีกก่อน และคำบรรยายต้องใช้คำที่ง่าย ชัดเจน ตามข้อมูลที่ปรากฏ แต่ถ้าเป็นผลงานที่ดัดแปลงจากธรรมชาติมาก การจะบรรยายรายละเอียดของเนื้อหาคงทำได้ยาก จึงจำเป็นต้องอธิบายอย่างกว้าง ๆ ถึงสี รูปทรง ทิศทาง ตามที่มองเห็น เช่น เห็นรูปไข่ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

๔.๒ ศัพท์ทางทัศนศิลป์

ศัพท์ทางทัศนศิลป์ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะนั้นมีรากฐานมาจากภาษาอังกฤษและได้บัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทยโดยราชบัณฑิตยสถานเป็นหลัก บางคำก็กำหนดขึ้นโดยศิลปินไทยผู้เขียนตำราทางทัศนศิลป์ เพราะศัพท์เฉพาะทางทัศนศิลป์ในภาษาไทยยังอยู่ในวงที่ไม่กว้างนัก บางคำอาจไม่คุ้นหู ศัพท์ทางทัศนศิลป์ที่ผู้เรียนควรรู้ในระดับพื้นฐาน มีดังนี้

คำศัพท์	ความหมาย
๑. ประติมากรรมเคลื่อนไหว (Mobile)	เป็นงานประติมากรรมที่มีโครงสร้างบอบบาง จัดสมดุลด้วยเส้นลวดแข็ง บาง ๆ ที่มีวัตถุรูปร่าง รูปทรงต่าง ๆ ที่ออกแบบเชื่อมติดกับเส้นลวด เป็นเครื่องแขวนที่เคลื่อนไหวได้ด้วยกระแสลมเพียงเบา ๆ
๒. สื่อผสม (Mixed Media)	เป็นงานออกแบบทางทัศนศิลป์ที่ประกอบด้วยหลายสื่อและหลายวิธีการ โดยใช้วัสดุหลาย ๆ แบบ เช่น กระดาษ ไม้ โลหะ สร้างความผสมกลมกลืนด้วยการสร้างสรรค์
๓. จังหวะ (Rhythm)	เป็นความสัมพันธ์ของทัศนธาตุ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ในลักษณะของการซ้ำกันสลับไปมา หรือลักษณะลื่นไหล เคลื่อนไหว ไม่ขาดระยะ จังหวะที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันจะช่วยเน้นให้เกิดความเด่นหรือทางดนตรีก็คือ การซ้ำกันของเสียงในช่วงเท่ากันหรือแตกต่างกัน จังหวะให้ความรู้สึกหรือความพอใจทางสุนทรียภาพในงานทัศนศิลป์
๔. ทัศนธาตุ (Elements of Art)	สิ่งที่เป็นปัจจัยของการมองเห็น เป็นส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นภาพ ได้แก่ จุด เส้น น้ำหนัก ที่ว่าง รูปร่าง รูปทรง สี และลักษณะพื้นผิว
๕. ทัศนียภาพ (Perspective)	วิธีเขียนภาพของวัตถุให้มองเห็นว่ามีระยะใกล้ไกล
๖. ทัศนศิลป์ (Visual Art)	ศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และงานสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่รับรู้ด้วยการเห็น
๗. ภาพปะติด (Collage)	เป็นภาพที่สร้างขึ้นด้วยการใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น กระดาษ ผ้า เศษวัสดุธรรมชาติ ปะติดลงบนแผ่นกระดาษด้วยกาวหรือแปะเป็ยกให้เป็นภาพ
๘. วงสีธรรมชาติ (Color Circle)	วงกลมซึ่งจัดระบบสีในแสงสีรุ้งที่เรียงกันอยู่ในธรรมชาติ วรรณะสีอุ่นจะอยู่ในซีกที่มีสีแดงและเหลือง ส่วนวรรณะสีเย็นจะอยู่ในซีกที่มีสีเขียวและสีม่วง สีคู่ตรงข้ามกันจะอยู่ตรงกันข้ามในวงสี
๙. วรรณะสี (Tone)	ลักษณะของสีที่แบ่งตามความรู้สึกอุ่นหรือเย็น เช่น สีแดงอยู่ในวรรณะสีอุ่น (Warm Tone) สีเขียวอยู่ในวรรณะสีเย็น (Cool Tone)
๑๐. สีคู่ตรงข้าม (Complementary Color)	สีที่อยู่ตรงกันข้ามกันในวงสีธรรมชาติ เป็นคู่สีกัน คือ สีคู่ที่ตัดกัน หรือต่างจากกันมากที่สุด เช่น สีแดงกับสีเขียว สีเหลืองกับสีม่วง สีน้ำเงินกับสีส้ม

คำศัพท์	ความหมาย
๑๑. องค์ประกอบศิลป์ (Composition of Art)	หลักการสร้างผลงานทัศนศิลป์ จากการนำส่วนประกอบย่อยทางศิลปะ คือ ทัศนธาตุ (Elements of Art) มาจัดวางเข้าด้วยกันให้เกิดเนื้อหาเรื่องราวทางศิลปะ
๑๒. เอกภาพ (Unity)	สภาพที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความสอดคล้องกลมกลืน การประสานกัน หรือการจัดระเบียบของส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างผลรวมอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้
๑๓. ความกลมกลืน (Harmony)	ความประสานกันอย่างลงตัว น่าพอใจของทัศนธาตุ เช่น เส้น รูปทรง สี ขนาด ลักษณะพื้นผิว
๑๔. ความสมดุล (Balance)	สภาพของการถ่วงดุลกันของน้ำหนักทัศนธาตุที่ประกอบกันในงานชิ้นหนึ่ง
๑๕. การซ้ำ (Repetition)	การจัดวางหน่วยที่เหมือนกันตั้งแต่ ๒ หน่วยขึ้นไปอย่างมีแบบแผน เช่น การซ้ำของแนวเรื่อง รูปทรง จังหวะ
๑๖. กระบวนแบบ (Style)	ลักษณะที่เด่นเฉพาะของรูปแบบและกลวิธีในการสร้างสรรค์งานของศิลปิน หรือหมายถึงวิธีการแสดงออกที่ศิลปินแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มใช้ในการสร้างสรรค์งาน อันเป็นลักษณะเฉพาะที่สังเกตเห็นได้เด่นชัด
๑๗. การแสดงออก (Expression)	การแสดงความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ความหมาย ออกมาให้ปรากฏเป็นรูปแบบด้วยถ้อยคำ สัญลักษณ์ หรือผลงานทัศนศิลป์
๑๘. ความบันดาลใจ (Inspiration)	การกระตุ้นหรือผลักดันที่เกิดขึ้นในใจ ทำให้เกิดความคิดหรือการกระทำเชิงสร้างสรรค์ อาจเกิดขึ้นจากการกระตุ้นจากภายนอกหรือภายในใจเองก็ได้ หรืออาจเรียกว่า “ความดลใจ”
๑๙. ที่ว่างหรือช่องไฟ (Space)	ที่ว่างในบริเวณที่ไม่ใช่รูปร่างหรือรูปทรง อาจอยู่รอบนอกหรือภายในรูปร่าง รูปทรง
๒๐. เนื้อหา (Content)	สิ่งที่แสดงออกในงานทัศนศิลป์ ความหมาย สาระ

คำศัพท์เหล่านี้เมื่อนำมาใช้ประกอบการบรรยายผลงานทางทัศนศิลป์จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในชิ้นงานตามหลักการของการสร้างงานทัศนศิลป์ และยังให้ความรู้สึกอยู่ในบรรยากาศของการเรียนรู้ด้านทัศนศิลป์

๔.๓ ตัวอย่างการบรรยายภาพผลงานทัศนศิลป์

ตัวอย่างที่ ๑

ภาพ “The Parasol” พ.ศ. ๒๓๒๐ ของฟรันซิสโก โกยา (Francisco Goya) เทคนิคสีน้ำมัน

รูปทรงและสี ภาพผู้ชาย ผู้หญิง และร่มกันแดด ซึ่งเป็นรูปทรงที่เด่นชัดเป็นจุดสนใจของภาพได้จัดวางให้มีช่องไฟระหว่างกันอย่างพอเหมาะสวยงาม สีของพื้นหลังเป็นสีอ่อนจาง ช่วยเสริมให้เนื้อหาของภาพที่ผู้สร้างสรรค์มีจุดประสงค์ในการแสดงออกเด่นชัดขึ้น

ผลงานชิ้นนี้ชื่อภาพ “The Parasol” (ร่มกันแดดเล็ก ๆ ของสตรี) วาดโดยฟรันซิสโก โกยา (Francisco Goya) จิตรกรแนวจินตนิยม (Romanticism) เทคนิคจิตรกรรมสีน้ำมัน ภาพเขียนชิ้นนี้เป็นภาพคน ๒ คน ผู้หญิงนั่ง ผู้ชายยืนถือร่มกันแดดให้ผู้หญิง การจัดภาพ ผู้หญิงผู้ชายอยู่ใกล้กันช่วงกลางของภาพ หันหน้าทิศทางเดียวกัน ขณะที่ทิศทางของร่มหันเข้าหาคนทำให้ดูเป็นเอกภาพ รวมเป็นหน่วยเดียวกัน เกิดความสมดุล การใช้สีอยู่ในวรรณะสีเย็น มีวรรณะสีอ่อน ปรากฏเป็นผ้าประดับผมของผู้หญิงและตัวเสื้อของผู้ชาย ซึ่งเป็นสีส้มแต่เพียงเล็กน้อย ดูโดยรวมแล้วภาพมีความกลมกลืนกันทั้ง

ตัวอย่างที่ ๓

ภาพ “The Third-Class Carriage” พ.ศ. ๒๔๐๗ ของอองอเร โดมีเย (Honoré Daumier) เทคนิคสีน้ำมัน

ใบหน้าอันเหน็ดเหนื่อยของผู้คน ปรากฏให้เห็นน้ำหนักของแสงและเงาที่ชัดเจนในผลงานชิ้นนี้

จากกระบวนการของศิลปินที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานลักษณะดังกล่าว คือ มีการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจในวิถีชีวิตอันลำบากยากแค้นของประชาชนชั้นล่างในสังคมฝรั่งเศสขณะนั้น ทำให้ผลงานของศิลปินได้รับการยกย่องว่าเป็นผลงานที่มีคุณค่าทั้งด้านเนื้อหาและเทคนิควิธีการทางทัศนศิลป์เป็นอย่างยิ่ง

ผลงานนี้ชื่อ “The Third-Class Carriage” (ห้องโดยสารชั้นสาม) เทคนิคจิตรกรรมสีน้ำมัน เป็นงานทัศนศิลป์ในลัทธิสัจนิยม (Realism) ภาพเขียนชิ้นนี้ศิลปินถ่ายทอดเนื้อหาเหตุการณ์ในรูปแบบของการเดินทางของชนชั้นแรงงานชาวปารีส แสดงถึงความเหนื่อยล้าออกมาผ่านสีหน้าท่าทางของผู้คนที่ต้องเดินทางอย่างยากลำบากในตู้รถไฟชั้นสามที่คับแคบและดูสกปรกเป็นส่วนรวมของภาพ มีการจัดวางองค์ประกอบที่เน้นเอกภาพในตัวบุคคลเป็นส่วนประธาน ทั้งภาพมีความกลมกลืนด้วยการใช้สีน้ำตาลที่มีดลสลับเป็นบรรยากาศของรถไฟ และใช้แสงสว่างสีเหลืองสาดส่อง เพื่อเน้นลงบน

ตัวอย่างที่ ๒

ภาพ “The Stagecoach at Louveciennes” พ.ศ. ๒๔๑๓ ของกามีย์ ปีซาร์โร (Camille Pissarro) เทคนิคสีน้ำมัน

ทั้ง ๒ ข้าง ไม่เหมือนกัน ถึงแม้ว่าด้านซ้ายจะมีส่วนประกอบมากกว่า แต่ด้านขวาก็ถ่วงน้ำหนักด้วยต้นไม้ ๑ ต้น และความเด่นชัดของสีพื้นหญ้าที่เดิมสีเขียวที่มีความเด่นชัดลงไป บนสีส่วนรวมของภาพที่มีสีเป็นกลาง ช่วยทำให้ด้านขวาของภาพมีความโดดเด่นขึ้นมาได้

ภาพนี้ชื่อภาพ “The Stagecoach at Louveciennes” (คนขับรถม้าบนถนนลูฟว์เซียน) ใช้การผสมผสานของสีในสายตาของผู้ชมแบบอิมเพรสชันนิสต์ (Impressionism) โดยเทคนิคจิตรกรรมสีน้ำมัน จากภาพผู้สร้างสรรค์ได้แสดงให้เห็นวิถีชีวิตในชนบท มีการเดินทางโดยรถม้าโดยสาร ภาพแสดงให้เห็นการสัญจรของผู้คน โดยนำเสนอวิธีวาดภาพแสดงทัศนียภาพ ใช้เส้นนำสายตาตรงพื้นถนนพุ่งเข้าสู่เส้นระดับสายตา มีระยะใกล้ไกล ด้านซ้ายของภาพเป็นรูปทรงของต้นไม้จัดวางเป็นจังหวะ มีระยะช่องไฟเรียงไปสู่ระดับสายตา โทนสีของภาพเป็นวรรณะสีเย็น เช่น สีเขียว สีฟ้า ทั้งภาพเกิดความกลมกลืนด้วยสี ภาพมีความสมดุล

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

✓ การสื่อสาร	✓ การสื่อสาร
✓ การคิด	○ การแก้ปัญหา
✓ การใช้ทักษะชีวิต	○ การใช้เทคโนโลยี

ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม ดังต่อไปนี้

๑. สืบค้นผลงานทัศนศิลป์ที่สนใจ และวิเคราะห์ผลงานตามรายละเอียดต่อไปนี้
  - ชื่อผลงาน
  - ชื่อศิลปิน
  - ทัศนธาตุในผลงาน
  - หลักการออกแบบในผลงาน
๒. สร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ของตนเองอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงทัศนธาตุและหลักการออกแบบ จากนั้นนำผลงานมานำเสนอในกลุ่ม ๓-๔ คน และอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับทัศนธาตุและหลักการออกแบบ

สรุป สาระสำคัญ

ทัศนธาตุ และ หลักการออกแบบ

ผลงานทัศนศิลป์ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดสวยงามนั้น เกิดจากการนำ **ทัศนธาตุ** มาจัดวางตาม **หลักการออกแบบ** อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดผลงานที่สวยงาม เมื่อเรารู้จักและสามารถใช้ทัศนธาตุต่าง ๆ มาจัดองค์ประกอบตามหลักการออกแบบได้อย่างชำนาญแล้ว เราก็จะสามารถ **ออกแบบงานทัศนศิลป์** ให้เกิดความสุขงาม สามารถนำมาใช้งานได้

ทัศนธาตุ

- จุด
- สี
- พื้นผิว
- เส้น
- รูปทรง
- รูปร่าง
- ที่ว่าง
- ค่าสี

หลักการออกแบบ

- เอกภาพ
- จังหวะ
- ความจัดแย้ง
- การซ้ำ
- การเน้น
- สัดส่วน
- ความสมดุล
- ความกลมกลืน

การออกแบบงานทัศนศิลป์

➡ ทัศนศิลป์ (Fine Art)

• จิตรกรรม

• ประติมากรรม

• สถาปัตยกรรม

➡ ประยุกต์ศิลป์ (Applied Art)

• การออกแบบตกแต่งภายในอาคารสถานที่

• การออกแบบผลิตภัณฑ์

• การออกแบบสื่อสาร

• การออกแบบสิ่งพิมพ์

• การออกแบบสัญลักษณ์

• การออกแบบโปสเตอร์

